

UNIVERSITI PUTRA MALAYSIA

***TAHALUF SIYASI PARTI ISLAM SE-MALAYSIA DALAM POLITIK
MALAYSIA DARI TAHUN 1973-2015***

NUR AYUNI BINTI MOHD ISA

FEM 2019 28

**TAHALUF SIYASI PARTI ISLAM SE-MALAYSIA DALAM POLITIK
MALAYSIA DARI TAHUN 1973-2015**

Oleh

NUR AYUNI BINTI MOHD ISA

**Tesis ini dikemukakan kepada Sekolah Pengajian Siswazah, Universiti Putra
Malaysia, sebagai memenuhi keperluan untuk Ijazah Doktor Falsafah**

Mei 2019

Semua bahan yang terkandung dalam tesis ini, termasuk tanpa had teks, logo, ikon, gambar dan semua karya seni lain, adalah bahan hak cipta Universiti Putra Malaysia kecuali dinyatakan sebaliknya. Penggunaan mana-mana bahan yang terkandung dalam tesis ini dibenarkan untuk tujuan bukan komersil daripada pemegang hak cipta. Penggunaan komersil bahan hanya boleh dibuat dengan kebenaran bertulis terdahulu yang nyata daripada Universiti Putra Malaysia.

Hak cipta © Universiti Putra Malaysia

Abstrak tesis yang dikemukakan kepada Senat Universiti Putra Malaysia sebagai memenuhi keperluan untuk Ijazah Doktor Falsafah

**TAHALUF SIYASI PARTI ISLAM SE-MALAYSIA DALAM POLITIK
MALAYSIA DARI TAHUN 1973-2015**

Oleh

NUR AYUNI BINTI MOHD ISA

Mei 2019

Pengerusi : Zaid Ahmad, PhD
Fakulti : Ekologi Manusia

Tesis ini mengkaji *Tahaluf Siyasi* Parti Islam Se-Malaysia (PAS) terhadap kerjasama politik di Malaysia. Hujah utama tesis ini adalah; Malaysia sebagai sebuah negara demokrasi yang mengamalkan sistem pelbagai parti yang mana tiada satu parti pun mampu untuk membentuk kerajaan pemerintah secara bersendirian. Oleh itu, parti-parti politik memerlukan kerjasama politik untuk membentuk kerajaan pemerintah. Penyertaan PAS dalam menjalin kerjasama politik juga tidak terkecuali dengan memperkenalkan konsep *Tahaluf Siyasi*. PAS telah menjalin kerjasama politik dengan pelbagai parti yang berbeza dasar dan latar belakang sebanyak lima (5) kali bermula dengan Barisan Nasional (BN), Harakah Keadilan Rakyat (HAK) Angkatan Perpaduan Ummah (APU), Barisan Alternatif (BA), dan Pakatan Rakyat (PR) dari tahun 1973 hingga 2015.

Oleh itu, terdapat empat persoalan kajian iaitu; i) apakah elemen yang terdapat dalam *Tahaluf Siyasi* PAS, ii) apakah sejarah kerjasama politik PAS dengan parti-parti politik yang lain? iii) apakah pengaruh pembentukan kerjasama politik PAS dengan parti-parti politik lain? iv) apakah pengaruh pembubaran kerjasama politik PAS dengan parti-parti politik lain? Kajian ini dijalankan menggunakan kaedah penyelidikan kualitatif. Kaedah analisis kandungan dan analisis perbandingan digunakan hasil daripada data temu bual mendalam dengan pemimpin utama PAS, *United Malays National Organisation* (UMNO), Parti Keadilan Rakyat (PKR), dan *Democratic Action Party* (DAP) dan teks-teks Ucapan Dasar Presiden PAS dalam Muktamar Tahunan dari tahun 1973 hingga 2015. Kajian ini telah mengaplikasikan teori tingkahlaku parti politik yang mana sesebuah parti politik akan bertindak berasaskan, kepentingan dasar partinya, jawatan dan kuasa serta juga perkara yang boleh meningkatkan jumlah undi dalam menjelaskan proses, pengaruh terhadap tindakan pembentukan dan pembubaran kerjasama politik PAS. Teori Sosiologi juga diaplikasikan dengan memberi fokus kepada agama, etnik, perubahan masyarakat massa yang mempunyai kaitan rapat dengan tindakan politik pemimpin dalam sesebuah parti.

Dapatan kajian ini menunjukkan *Tahaluf Siyasi* PAS secara umumnya membawa maksud diplomasi politik, kompromi politik, kerjasama politik, koalisi politik, pakatan politik dan integrasi politik. *Tahaluf Siyasi* merupakan panduan yang terdiri daripada syarat-syarat dan prinsipnya untuk PAS mengadakan kerjasama dengan parti politik lain. Proses kerjasama politik PAS mempunyai empat peringkat iaitu; i) mengadakan rundingan di dalam parti, ii) mengadakan rundingan dengan parti lain yang ingin membentuk kerjasama, iii) membuat dua pertimbangan utama iaitu pertimbangan dasar (hukum) dan juga pertimbangan politik, iv) membuat keputusan dan tindakan, sama ada PAS bersetuju untuk membentuk kerjasama, mengekal kerjasama sedia ada, dan jika PAS tidak bersetuju, maka PAS akan kekal bersendirian atau pun meninggalkan kerjasama sedia ada. Dapatan mengenai pengaruh terhadap kerjasama politik pula menunjukkan bahawa PAS membuat pertimbangan rasional berasaskan enam pengaruh; i) membentuk kerjasama politik bagi mencapai matlamat dasar partinya (*Policy Seeking*), ii) mendapatkan kuasa dan jawatan (*Office Seeking*), iii) mendapatkan undi dan kemenangan dalam pilihan raya (*Voting Seeking*), iv) pengaruh sosiologi iaitu perubahan masyarakat massa, v) pengaruh kepimpinan parti, vi) berdasarkan titik persamaan dari segi matlamat yang sama dengan parti-parti politik lain.

Kajian ini juga mendapati pembubaran kerjasama politik PAS disebabkan oleh tiga pengaruh iaitu; i) konflik berkaitan dasar partinya (*Policy Seeking*), ii) konflik perebutan kuasa dan jawatan (*Office Seeking*) dan iii) konflik pembahagian kerusi dalam pilihan raya (*Voting Seeking*). PAS dilihat lebih sesuai bersendirian dan telah dibuktikan apabila dasar partinya ingin menubuhkan negara Islam dan melaksanakan nilai dan hukum Islam mengikut acuan kefahaman PAS, maka tidak boleh membawa PAS untuk membentuk kerjasama politik dalam tempoh yang lama kerana dasar tersebut nyata berbeza dengan parti-parti lain. Politik PAS hanya mampu berkuasa di Kelantan dan Terengganu serta kawasan atau negeri yang majoritinya Melayu Islam. Apa yang jelas dengan penemuan ini, tesis ini menyumbang kepada khazanah ilmu politik, iaitu dengan menjelaskan pengaruh dan pertimbangan yang dibuat oleh sesebuah parti politik dalam tindakan pembentukan dan pembubaran kerjasama politik.

Abstract of the thesis presented to the Senate of the Universiti Putra Malaysia in fulfillment of the requirement for the degree of Doctor of Philosophy

**TAHALUF SIYASI OF THE MALAYSIAN ISLAMIC PARTY IN MALAYSIA
POLITIC FROM 1973-2015**

By

NUR AYUNI BINTI MOHD ISA

May 2019

Chairman : Zaid Ahmad, PhD
Faculty : Human Ecology

This thesis examines the *Tahaluf Siyasi* of the Islamic Party of Malaysia (PAS) on its political cooperation in Malaysia. The main argument of this thesis is; Malaysia is a democratic country that adopts a multi-party system in which neither party is able to form an independent government. Thus, political parties need political cooperation to form a government. This includes PAS's participation in political cooperation using the *Tahaluf Siyasi* concept. PAS has forged five (5) political affiliations with various political parties and backgrounds starting with the Barisan Nasional (BN), Harakah Keadilan Rakyat (AP), People's Unity (APU), Alternative Front (BA), and Pakatan Rakyat (PR) from 1973 to 2015.

Therefore, four research questions are examined ; i) What are the elements of the PAS's *Tahaluf Siyasi*, ii) What is the history of PAS political cooperation with other political parties? iii) What is the influence of PAS's political cooperation with other political parties? and iv) What is the influence of PAS's dissolution of political cooperation with other political parties? This study was conducted using the qualitative research method. A content analysis and a comparative analysis were conducted on the in-depth interviews with PAS leading leaders, the United Malays National Organization (UMNO), the People's Justice Party (PKR), and the Democratic Action Party (DAP). Both analyses were also conducted on the speech texts of PAS Presidential Keynote in the annual *Muktamar* from 1973 to 2015. This study applied the theory of political party behavior in which a political party will act on the basis of its party's policy, position and authority as well as the factors that can increase the number of votes. This theory explained the process, the influence on the formation and dissolution of PAS political cooperation. The Sociological theory is also applied by focusing on religious, ethnic, and social change that is closely linked to the political actions of leaders within a party.

The findings of this study show that PAS's *Tahaluf Siyasi* generally means political diplomacy, political compromise, political cooperation, political coalition, political alliance and political integration. *Tahaluf Siyasi* is a guide based on PAS's terms and principles in its cooperation with other political parties. There are four stages in PAS's political cooperation process; i) holding negotiations within the party, ii) negotiating with other parties seeking to form a coalition, iii) formulating two key considerations namely policy (legal) and political considerations, iv) decision-making and taking action, whether PAS agrees to form cooperation by maintaining the existing cooperation, and if PAS does not agree, PAS will remain unaided or abandon the existing cooperation. Findings on the impact of political cooperation indicate that PAS has made six rational judgments based on six influences; i) forming a political coalition to achieve the policy objectives of the party (Policy Seeking), (ii) gaining power and office (Office Gaining), (iii) gaining votes and win elections (Vote Seeking), (iv) the sociological influence of mass change, v) influence of party leadership, vi) based on the same goals' viewpoint shared with other political parties.

The study also found that the dissolution of PAS political cooperation was due to three influences; i) conflict over the policy in the party, ii) conflict to get the power and position (Office Seeking) and (iii) conflict of seat-sharing in the election (Voting Seeking). PAS unequivocally more independent and has proven its ability to remain steadfastly with the party's policy in seeking to establish an Islamic state by enforcing Islamic values and laws in accordance with PAS's understanding. Therefore, PAS is incapable to form a long term political coalition as the policies are clearly different from those of other parties. PAS politics can only take power in Kelantan and Terengganu as well as areas or states that are predominantly Malay Muslims. The study's finding undoubtedly contributes to the richness of political science knowledge by examining the influence and considerations made by a political party in the act of forming and dissolving political cooperation.

PENGHARGAAN

Bismillahirrahmanirrahim

Alhamdulillah, syukur kepada Allah SWT kerana limpahan rahmatnya, maka kajian ini berjaya disempurnakan. Jutaan terima kasih dan penghargaan diberikan kepada setiap individu dan institusi yang membantu penyelidik dalam menyiapkan kajian ini. Mereka ialah Prof. Dr. Zaid Ahmad, Prof. Madya Dr. Ahmad Tarmizi Talib, Prof. Dr. Jayum Jawan dan Dr. Fatahyah Yahya yang banyak memberi tunjuk ajar dan bantuan, memberi kebebasan menulis dan menyelidik, menegur dan mendidik dengan penuh hikmah.

Terima kasih kepada Kementerian Pelajaran Malaysia (Skim MyPhD) dan Tenaga Akademik Muda (TAM) Universiti Putra Malaysia (UPM) yang membiayai kos pengajian penyelidik. Penyelidik ingin mengucapkan ribuan terima kasih juga kepada Dekan Fakulti Ekologi Manusia (FEM), Prof. Dr. Ahmad Hariza Hashim dan juga Ketua Jabatan Pengajian Kenegaraan dan Ketamadunan (JPKK), Prof. Madya Dr. Adlina Dato Halim yang memberi peluang bagi perlanjutan tempoh biasiswa penyelidik. Terima kasih juga kepada informan kerana sudi meluangkan masa untuk ditemu bual dan memberikan kerjasama yang baik semasa di temu bual. Ucapan terima kasih juga kepada Prof. Madya Dr. Sarjit Singh, Dr. Roslan Rosnon, Dr. Sabri, Dr. Izani yang membantu dan memberi tunjuk ajar semasa kajian ini dijalankan.

Setinggi-tinggi ucapan terima kasih buat suami tercinta, Mohd Faizul Azmi dan anak-anak yang disayangi Alyssa Sophia dan Muhammad Avicenna yang bersabar dan berkongsi masa dengan tesis ini sepanjang kembara ilmiah. Alhamdulillah dapat menyiapkan kajian ini walaupun dengan pelbagai ujian yang dilalui. Terima kasih untuk mak Kamarunisah Abd. Kadir, seluruh ahli keluarga dan keluarga mentua yang sentiasa memberi sokongan dan dorongan serta mendoakan kejayaan penyelidik.

Terima kasih kepada Dr. Raihan, Maryam, Ustaz Fauwaz Fadzil Noor, Abang Opie, dan Tuan Zulkhairi, kerana sudi membantu untuk penambahbaikan tesis ini. Terima kasih buat sahabat-sahabat seperjuangan (Fang, Dayang, Dr. Khadijah, Kak Azie, Kak Asmidar, Anis, Amir, Aleya, dan Choo.

Terima kasih tidak terhingga.

Tesis ini telah dikemukakan kepada Senat Universiti Putra Malaysia dan telah diterima sebagai memenuhi syarat keperluan untuk Ijazah Doktor Falsafah. Ahli Jawatankuasa Penyeliaan adalah seperti berikut:

Zaid Ahmad, PhD

Profesor
Fakulti Ekologi Manusia
Universiti Putra Malaysia
(Pengerusi)

Ahmad Tarmizi Talib, PhD

Profesor Madya
Fakulti Ekologi Manusia
Universiti Putra Malaysia
(Ahli)

Jayum Anak Jawan, PhD

Profesor
Fakulti Ekologi Manusia
Universiti Putra Malaysia
(Ahli)

Fatahyah Yahya, PhD

Pensyarah Kanan
Fakulti Sains Kognitif dan Pembangunan Manusia
Universiti Malaysia Sarawak
(Ahli)

ROBIAH BINTI YUNUS, PhD

Profesor dan Dekan
Sekolah Pengajian Siswazah
Universiti Putra Malaysia

Tarikh:

Perakuan pelajar siswazah

Saya memperakui bahawa:

- tesis ini adalah hasil kerja saya yang asli;
- setiap petikan, kutipan dan ilustrasi telah dinyatakan sumbernya dengan jelas;
- tesis ini tidak pernah dimajukan sebelum ini, dan tidak dimajukan serentak dengan ini, untuk ijazah lain sama ada di Universiti Putra Malaysia atau di institusi lain;
- hak milik intelek dan hakcipta tesis ini adalah milik mutlak Universiti Putra Malaysia mengikut Kaedah-Kaedah Universiti Putra Malaysia (Penyelidikan) 2012;
- kebenaran bertulis daripada penyelia dan Pejabat Timbalan Naib Canselor (Penyelidikan dan Inovasi) hendaklah diperoleh sebelum tesis ini diterbitkan (dalam bentuk bertulis, cetakan atau elektronik) termasuk buku, jurnal, modul, prosiding, tulisan popular, kertas seminar, manuskrip, poster, laporan, nota kuliah, modul pembelajaran atau material lain seperti yang dinyatakan dalam Kaedah-Kaedah Universiti Putra Malaysia (Penyelidikan) 2012;
- tiada plagiat atau pemalsuan/fabrikasi data dalam tesis ini, dan integriti ilmiah telah dipatuhi mengikut Kaedah-Kaedah Universiti Putra Malaysia (Pengajian Siswazah) 2003 (Semakan 2012-2013) dan Kaedah-Kaedah Universiti Putra Malaysia (Penyelidikan) 2012. Tesis telah diimbaskan dengan perisian pengesanan plagiat.

Tandatangan: _____ Tarikh: _____

Nama dan No. Matrik: Nur Ayuni Binti Mohd Isa (GS 37397)

Perakuan Ahli Jawatankuasa Penyeliaan:

Dengan ini, diperakukan bahawa:

- penyelidikan dan penulisan tesis ini adalah di bawah seliaan kami;
- tanggungjawab penyeliaan sebagaimana yang dinyatakan dalam Universiti Putra Malaysia (Pengajian Siswazah) 2003 (Semakan 2012-2013) telah dipatuhi

Tandatangan: _____
Nama Pengerusi _____
Jawatankuasa _____
Penyeliaan: _____

Tandatangan: _____
Nama Ahli _____
Jawatankuasa _____
Penyeliaan: _____

Tandatangan: _____
Nama Ahli _____
Jawatankuasa _____
Penyeliaan: _____

Tandatangan: _____
Nama Ahli _____
Jawatankuasa _____
Penyeliaan: _____

ISI KANDUNGAN

	Muka Surat
ABSTRAK	i
ABSTRACT	iii
PENGHARGAAN	v
PENGESAHAN	vi
PERAKUAN	viii
SENARAI JADUAL	viii
SENARAI RAJAH	xiii
SENARAI SINGKATAN	xiii
SENARAI ISTILAH	xiv
BAB	
1 PENDAHULUAN	
1.1 Pengenalan	1
1.2 Latar Belakang Kajian	1
1.3 Pernyataan Masalah	7
1.4 Persoalan Kajian	10
1.5 Objektif Kajian	10
1.6 Skop Kajian	11
1.7 Kepentingan Kajian	11
1.8 Definisi Istilah	12
1.9 Organisasi Kajian	13
2 ANALISIS KONSEPTUAL DAN KAJIAN LEPAS	
2.1 Pengenalan	15
2.2 Kajian Emperikal Kerjasama Politik	15
2.2.1 Latar Belakang Politik Di Malaysia	17
2.2.2 Kajian Kerjasama Politik Di Malaysia	18
2.2.3 Kajian Kerjasama Politik PAS	20
2.3 Teori Tingkahlaku Parti Politik	22
2.3.1 Parti yang Mengutamakan Undi dalam Tindakan (<i>Vote Seeking Party</i>)	23
2.3.2 Parti yang Mengutamakan Jawatan dalam Tindakan (<i>Office Seeking Party</i>)	24
2.3.3 Parti Mengutamakan Dasar Ketika Membuat Sesuatu Tindakan (<i>Policy Seeking Party</i>)	24
2.4 Teori Sosiologi	27
2.5 Kerangka Konsep	28
2.6 Rumusan	28
3 METODOLOGI KAJIAN	
3.1 Pengenalan	29
3.2 Rekabentuk Kajian Kualitatif	29
3.2.1 Justifikasi Penyelidikan Kajian Kes Kualitatif	30
3.2.2 Prosedur Pemilihan Informan	31
3.2.3 Kriteria Pemilihan Informan	31

3.2.4	Butiran Informan	31
3.2.5	Informan Kajian	34
3.3	Teknik Pengumpulan	35
3.3.1	Pengumpulan data daripada dokumen teks ucapan pemimpin utama PAS dalam Muktamar	35
3.3.2	Temubual Mendalam	36
3.4	Proses Analisis Data	37
3.4.1	Penyaringan dan Pengekoden Data	37
3.4.2	Analisis Kandungan	37
3.4.3	Analisis Perbandingan	38
3.4.4	Pengurusan Analisis Data Kualitatif Secara Manual	38
3.5	Kesahan dan Kebolehpercayaan	38
3.5.1	Triangulasi	39
3.5.2	Penilaian Pakar	39
3.6	Rumusan	40
4	PRINSIP TAHALUF SIYASI DAN KERJASAMA POLITIK PAS	41
4.1	Pengenalan	41
4.2	Latar Belakang <i>Tahaluf Siyasi</i> PAS?	41
4.3	Panduan mengadakan <i>Tahaluf Siyasi</i> dengan Parti Politik Lain	43
4.4	Proses <i>Tahaluf Siyasi</i> PAS (Perbincangan, Perbahasan, Pertimbangan dalam Parti (Syura)	45
4.5	Rumusan	49
5	APAKAH SEJARAH KERJASAMA POLITIK PAS DENGAN PARTI-PARTI POLITIK YANG LAIN?	51
5.1	Pengenalan	51
5.2	Sejarah Kerjasama Politik PAS dalam Kerajaan Campuran Perikatan/Barisan Nasional (BN)	51
5.3	Sejarah Kerjasama Politik PAS dengan Harakah Keadilan Rakyat (HAK)	54
5.4	Sejarah Kerjasama Politik PAS dengan Angkatan Perpaduan Ummah (APU)	57
5.5	Sejarah Kerjasama Politik PAS dalam Barisan Alternatif (BA)	60
5.6	Sejarah Kerjasama Politik PAS dalam Pakatan Rakyat (PR)	63
6	PENGARUH PEMBENTUKAN DAN PEMBUBARAN KERJASAMA POLITIK PAS	
6.1	Pengenalan	71
6.2	Pengaruh Pembentukan Kerjasama Politik PAS	71
6.2.1	PAS membentuk kerjasama politik bagi mencapai matlamat dasar partinya (<i>Policy Seeking</i>).	71
6.2.2	PAS membentuk kerjasama politik untuk mendapatkan kuasa dan jawatan (<i>Office</i>	83

	<i>Seeking</i>).	
6.2.2.1	PAS bermatlamat untuk Menumbangkan Kerajaan Pemerintah BN	84
6.2.2.2	PAS Memanfaatkan Perpecahan dalaman parti (UMNO)	86
6.2.3	PAS membentuk kerjasama politik untuk mendapatkan undi dan kemenangan dalam pilihan raya (<i>Voting Seeking</i>)	91
6.2.4	PAS membentuk kerjasama politik berdasarkan pengaruh perubahan masyarakat massa (Sosiologi)	95
6.2.5	PAS membentuk kerjasama politik berdasarkan kepada pengaruh kepimpinan parti	98
6.2.6	PAS Membentuk Kerjasama Politik Berdasarkan Titik Persamaan Dari Segi Matlamat Yang Sama Dengan Parti Politik Lain.	106
6.3	Pengaruh Pembubaran Kerjasama Politik PAS	110
6.3.1	Pembubaran Kerjasama Politik PAS Disebabkan oleh Konflik Berkaitan Dasar Partinya (<i>Policy Seeking</i>)	110
6.3.2	Pembubaran Kerjasama Politik PAS Disebabkan oleh konflik perebutan kuasa dan jawatan (<i>Office Seeking</i>)	124
6.3.3	Pembubaran Kerjasama Politik PAS Disebabkan oleh Konflik Pembahagian Kerusi Dalam Pilihan Raya (<i>Voting Seeking</i>)	122
6.4	Rumusan	124
7	RINGKASAN, KESIMPULAN, IMPLIKASI & CADANGAN	126
7.1	Pengenalan	126
7.2	Ringkasan	127
7.3	Kesimpulan	127
7.4	Implikasi dan Sumbangan	130
7.5	Cadangan bagi Kajian Lanjutan	130
	RUJUKAN	131
	LAMPIRAN	149
	BIODATA PELAJAR	179
	PENERBITAN	180

SENARAI JADUAL

Jadual		Muka Surat
1	Kerjasama Politik PAS dengan Parti-Parti Politik Lain dalam Pilihan Raya 1974-2013	3
2	Profil Informan	33
3	Senarai Maklumat Temu Bual (Nama, Tarikh, Masa dan Tempat)	34
4	Skala Persetujuan <i>Cohen Kappa</i>	40
5	Pembentukan dan Pembubaran Kerjasama Politik PAS dengan Parti-Parti Politik Lain	68
6	Dasar Perlembagaan PAS	81

SENARAI RAJAH

Rajah		Muka Surat
1	Teori Tingkahlaku Parti Politik (<i>Range of Feasible Party Behaviors</i>)	19
2	Proses Kerjasama Politik PAS	48

SENARAI SINGKATAN

ABIM	Angkatan Belia Islam Malaysia
ADIL	Pergerakan Keadilan Sosial
ADUN	Ahli Dewan Undangan Negeri
APU	Angkatan Perpaduan Ummah
BA	Barisan Alternatif
BERJASA	Barisan Jamaah Islamiyyah Malaysia
BN	Barisan Nasional
CCC	Chinese Consultative Council
DAP	Democratic Action Party
DUN	Dewan Undangan Negeri
DYMM	Duli Yang Maha Mulia
EXCO	Executive Council
GERAK	Majlis Gerakan Keadilan Rakyat Malaysia
GR	Gagasan Rakyat
GRM	Gerakan Rakyat Malaysia
HAK	Harakah Keadilan Rakyat
HAMIM	(Parti) Hizbul Muslimin Malaysia
IKATAN	(Parti) Ikatan Masyarakat Islam Malaysia
IPF	Indian Progressive Front
ISMA	Ikatan Siswazah Muslim Malaysia
JIM	Jamaah Islah Malaysia
JPM	Jabatan Perdana Menteri
KeADILan	Parti Keadilan Nasional
MB	Menteri Besar

MCA	Malayan/Malaysian Chinese Association
MIC	Malayan/Malaysian Indian Congress
PAS	Parti Islam Se-Malaysia
PKR	Parti Keadilan Rakyat
PR	Pakatan Rakyat
YDPA	Yang Di-Pertuan Agong
UMNO	United Malays National Organisation

© COPYRIGHT UPM

SENARAI ISTILAH

Bil	Bahasa Arab	Maksud	
1.	‘Izzah	عزة	Kehormatan / Ketinggian
2.	Beristidlal	استدلال	Membuktikan Berdasarkan Dalil Al Quran dan Al-Sunnah
3.	Fiqh At-Taata	فقه الطاعة	Kepatuhan
4.	Fiqh Aulawiyat	فقه الأوليات	Fiqh Keutamaan
5.	Ijma’	إجماع	Kesepakatan
6.	Intima	إتماء	Berpegang
7.	Isti’anah	إستعانة	Minta Bantuan
8.	Istiqamah	استقامة	Kekal
9.	Maqasid Syariah	مقاصد الشريعة	Tujuan / Objektif Syariah
10.	Maslahat	مصلحات	Kepentingan
11.	Muwada’ah	موادعة	Perjanjian
12.	Nas	نص	Dalil Al-Quran dan Hadis
13.	Qias	قياس	Analogi
14.	Siyasah Syari’yyah	سياسة الشريعة	Politik Islam
15.	Siyasah	سياسة	Politik
16.	Syara’	شرع	Hukum Islam
17.	Taawun	تعاون	Tolong – Menolong
18.	Tahaluf	تحالف	Kerjasama
19.	Wala’	ولأ	Taat
20.	Wasilah	وسيلة	Pendekatan

BAB 1

PENDAHULUAN

1.1 Pengenalan

Bab ini memberikan penerangan secara ringkas tentang kerjasama politik secara umumnya dan kerjasama politik PAS secara khusus. Kemudian diikuti dengan latar belakang kajian mengenai kebangkitan Islam di Malaysia yang mempengaruhi pembentukan dasar PAS sebagai aktor politik. Bab ini juga membincangkan perkara asas kepada kajian ini iaitu: permasalahan kajian, persoalan kajian, kepentingan kajian, skop kajian, batasan kajian, definisi istilah, organisasi kajian, dan rumusan bab. Bab ini dijangka dapat memberikan gambaran tentang konsep dan latar belakang berkaitan kajian ini.

1.2 Latar Belakang Kajian

Kerjasama politik melibatkan aktiviti oleh individu dan kumpulan dalam satu pakatan, melibatkan perkongsian dan penggunaan sumber dan kuasa untuk tujuan mencapai sesuatu matlamat (Barbara Hinckley, 1981). Menurut Hansen (2007), kerjasama politik merupakan nyawa bagi parti politik yang berada di dalam sistem pelbagai parti yang mempunyai beberapa tujuan seperti berikut; persaingan dalam pilihan raya, memperolehi kuasa, melaksanakan dasar parti dan program tertentu dan menjatuhkan individu, kumpulan atau parti politik yang berkuasa dan menghalang pelaksanaan undang-undang dan perkara yang tidak sepatutnya dilakukan.

Noel (2013) menyatakan parti politik melakukan kerjasama politik dengan parti lain adalah untuk mencapai matlamat dasar partinya manakala Katz dan Mair (2009) pula menyatakan parti politik bersedia untuk melakukan kerjasama politik dengan mana-mana parti adalah untuk mengekalkan kuasa atau mendapatkan kuasa serta menjaga kepentingan partinya. Warwick (1994), menyatakan sesebuah kerjasama politik tidak akan dapat bertahan sekiranya mempunyai perbezaan dasar parti yang ketara dan keuntungan kerjasama merupakan pembolehubah yang paling penting kerana sebagai pemangkin utama kepada parti-parti politik untuk menyertai dan membentuk kerjasama politik.

Oleh itu, dapat disimpulkan bahawa terdapat lima tujuan utama sesuatu kerjasama politik itu dijalankan di barat iaitu; mencapai matlamat dasar, program dan menjaga kepentingan parti, untuk mendapatkan kuasa, keuntungan, pengagihan dan persaingan dalam pilihan raya serta menjatuhkan parti politik yang berkuasa dan menghalang pelaksanaan undang-undang yang tidak sepatutnya dilakukan oleh kerajaan pemerintah.

Dalam konteks di Malaysia, kerjasama politik berlaku sejak Pilihan Raya Umum (PRU) yang pertama lagi antara parti-parti politik di bawah Perikatan pada tahun 1950. Antara sebab utama mengapa kumpulan-kumpulan etnik di Tanah Melayu bersetuju

untuk bekerjasama di bawah Perikatan adalah kerana pihak British tidak akan memberi kemerdekaan jika orang Melayu tidak dapat bekerjasama dengan etnik lain. Menyedari hakikat ini, maka pemimpin-pemimpin Melayu, Cina dan India mengambil keputusan untuk bersatu demi mencapai kemerdekaan Tanah Melayu. Sebab lain pula ialah wujudnya ancaman komunis dan parti-parti ini bekerjasama dalam usaha menghadapinya. Walaupun parti-parti ini ditubuhkan berasaskan kaum, namun sejarah menunjukkan mereka berupaya membentuk kerjasama politik yang efisien. Pembentukan kerjasama politik di negara berbilang parti seperti di Malaysia terpaksa diwujudkan kerana ia merupakan satu alternatif demi kestabilan politik kerana berlakunya pengagihan sumber politik dan ekonomi kepada kelompok yang berbeza (Lijphart, 1968). Parti-parti yang tertubuh memperjuangkan dasar parti masing-masing contohnya, PAS memperjuangkan Islam dan ingin mendirikan negara Islam, dan Parti Buruh dan Partai Sosialis Rakyat Malaysia memperjuangkan dasar sosialis yang mana keadaan ini telah memberi kesan kepada sistem dan percaturan politik negara.

Kerjasama politik antara parti di dalam Perikatan/BN merupakan satu kejayaan kerana kerjasama tersebut telah berjalan melebihi 51 tahun (Rahman Embong, 2002). Kejayaan ini disebabkan oleh asas penubuhannya yang selari dengan dasar kontrak sosial dan perlembagaan Malaysia. Manakala kerjasama politik yang melibatkan parti pembangkang pula pada tahun 1969 hanya bertujuan untuk pilihan raya sahaja namun sudah lebih tersusun bermula tahun 1990 sehingga membawa kepada pembentukan kerajaan di beberapa buah negeri tertentu misalnya Kelantan, Pulau Pinang, dan Selangor.

Kajian ini menjadikan PAS sebagai subjek kajian untuk mengkaji konsep *Tahaluf Siyasi* PAS dan pengaruh tindakan kerjasama politik PAS di Malaysia. Terdapat dua sebab utama mengapa PAS dipilih sebagai fokus penyelidikan. Pertama, PAS merupakan sebuah parti politik yang telah menjalinkan kerjasama politik sebanyak lima (5) kali dengan pelbagai latar belakang parti sama ada dalam kalangan pihak kerajaan mahupun pembangkang seperti Barisan Nasional (BN), Harakah Keadilan Rakyat (HAK), Angkatan Perpaduan Ummah (APU), Barisan Alternatif (BA) dan Pakatan Rakyat (PR).

Kerjasama politik PAS bermula dengan Parti Perikatan yang kemudiannya ditukar nama ke Barisan Nasional (BN). Pada 1 Januari 1973, wujudnya Kerajaan Campuran dengan rasmi iaitu kerjasama antara PAS dengan BN yang dianggotai oleh beberapa buah parti politik lain, iaitu *United Malays National Organisation (UMNO)*, *Malayan/Malaysian Indian Congress (MIC)* dan *Malayan/Malaysian Chinese Association (MCA)*, Parti Gerakan Rakyat Malaysia (GERAKAN), SUPP, PPB, Perikatan Sabah. Namun begitu, PAS telah disingkirkan daripada kerjasama politik tersebut pada 13 Disember 1977.

Selepas tersingkir daripada menjalin kerjasama dengan BN, PAS telah memilih untuk bekerjasama dengan Parti Rakyat Malaysia (PRM) pada tahun 1986 dan menamakan gabungan itu sebagai Harakah Keadilan Rakyat (HAK). Pada pilihan raya seterusnya, pada tahun 1990 dan 1995, PAS telah bekerjasama dengan Angkatan Perpaduan Ummah (APU) bersama beberapa parti seperti Parti Melayu Semangat 46 (S46),

Barisan Jemaah Islamiah Semalaysia (BERJASA), Parti Hizbul Muslimin Malaysia (HAMIM) dan Kongres India Muslim Malaysia (KIMMA). Kesemua parti ini terdiri daripada ahli-ahli yang beragama Islam. Kerjasama politik ini berakhir pada tahun 1996 disebabkan parti S46 telah dibubarkan kerana parti ini menyertai UMNO kembali.

Kemudiannya, bagi Pilihan Raya Umum (PRU) 1999 dan 2004 pula, PAS memilih untuk bekerjasama dengan Parti Tindakan Demokratik (DAP), Parti Keadilan Nasional (Keadilan) dan Parti Rakyat Malaysia (PRM) yang dinamakan sebagai Barisan Alternatif (BA). Namun pada 21 September 2001, DAP mengumumkan pengundurannya daripada BA. Pada pilihan raya umum tahun 2008 dan 2013, PAS meneruskan semula kerjasama politik dengan parti yang sama, iaitu DAP dan PKR yang dinamakan sebagai Pakatan Rakyat (PR)¹ dan berakhir pada tahun 2015.

PAS merupakan salah sebuah parti politik pembangkang yang mempunyai pengalaman yang pelbagai dalam kerjasama politik dan juga merupakan sebuah parti yang menyertai pilihan raya sejak tahun 1955 lagi dan masih bertahan sehingga kini. Pilihan raya merupakan instrumen utama yang menandakan sesebuah negara itu mengamalkan sistem demokrasi bagi memilih wakil rakyat dan secara tidak langsung memilih parti yang akan membentuk kerajaan. Berikut dilampirkan jadual berkaitan sejarah kerjasama politik PAS dan penyertaannya dalam pilihan raya.

Jadual 1: Kerjasama Politik PAS dengan Parti-Parti Politik Lain dalam Pilihan Raya 1974-2013

	Bersendirian / Kerjasama Dengan Parti Lain	Tahun pilihanraya
1	PAS Bersendirian	1959, 1964, 1969, 1978, 1982
2	Perikatan / Barisan Nasional (BN) PAS, UMNO, MCA, MIC, Gerakan, SUPP, PPB, PPP, USNO, SCA Perikatan Sabah.	1974
3	Harakah Keadilan Rakyat (HAK) PAS, PRM, NASMA, SDP, PKM	1986
4	Angkatan Perpaduan Ummah (APU) PAS S46, BERJASA, HAMIM	1990, 1995
5	Barisan Alternatif (BA) PAS, PKR, DAP	1999, 2004
6	Pakatan Rakyat (PR) PAS, PKR, DAP	2008, 2013

Sumber: Disusun oleh Penyelidik (2019)

Kedua, kajian ini menjadikan PAS sebagai subjek kajian kerana dasar perjuangan dan pengalamannya yang pelbagai. PAS yang telah ditubuhkan pada 24 November

¹Pada tahun 2015, berlaku konflik di mana DAP tidak lagi mahu bekerjasama dengan PAS dalam PR, begitu juga sebaliknya disebabkan konflik berkaitan sistem pelaksanaan undang-undang Islam, hudud di Kelantan.

1951 oleh sebahagian daripada golongan ulama yang mengambil tindakan untuk keluar daripada UMNO kerana tidak bersetuju dengan pemikiran serta falsafah yang terdapat dalam pimpinan UMNO² dengan berlakunya isu konflik yang melibatkan ketidaksetujuan antara biro agama dengan pemimpin lain dalam UMNO mengenai isu membuka keahlian kepada bukan melayu, masalah undang-undang kerakyatan kemudian isu judi, *fun fair*, kabaret dan sebagainya (Fadli Ghani, 2016). Kesedaran berorganisasi telah wujud dalam kalangan ulama sejak awal tahun 1949 dalam bahagian agama UMNO yang merupakan satu-satunya pertubuhan politik agama yang dibenarkan bergerak ketika itu. Mereka telah memperkenalkan dasar parti berlandaskan Islam sebagai alternatif kepada parti UMNO³ yang dianggap sekular, berdasarkan etnik dan bersifat nasionalis.

PAS mendakwa perjuangan berasaskan kaum dianggap sempit di mana perkiraan ketuanan Islam perlu diberi keutamaan berbanding pertuanan Melayu⁴ (Yusof Rawa, 1989). PAS disifatkan sebagai sebuah parti yang menawarkan politik bukan berdasarkan etnik dan mereka mempersoalkan kebolehan UMNO mentadbir negara kerana dilihat cuba memisahkan politik dan agama yang dinyatakan sebagai 'asabiyah'. Penubuhan PAS mempunyai tiga matlamat utama pada peringkat awal penubuhannya iaitu untuk membebaskan bangsa Melayu dan Tanah Melayu daripada penjajahan, membentuk negara Islam yang bersifat sejagat, dan menjadikan Tanah Melayu sebagai negara Islam (Nor Abdullah, 1976). Walaupun ketika ini PAS tanpa kuasa, namun PAS dilihat sebagai entiti yang berprinsip kerana walaupun tanpa kuasa PAS tetap menyucikan dirinya untuk memperjuangkan kemerdekaan dengan perbezaan dimensi perjuangan.

Pemimpin PAS mendakwa PAS sebuah parti politik yang mempunyai nilai-nilai Islam sebenar berbanding parti politik Melayu-Islam yang lain. PAS menyatakan bahawa walaupun UMNO terdiri daripada kaum Melayu Islam namun dasar yang dibawanya bersifat nasionalisme dan ianya berbeza dengan PAS yang menerapkan nilai Islam dalam partinya. Menurut Mohd Asri (1976), masyarakat perlu dipupuk dengan kekuatan iman, akidah dan bukan hanya menghayati nilai nasionalisme sahaja;

“Kubu nasionalisma saja tidak cukup lagi. Kekuatan orang Melayu khasnya mesti disandarkan kepada kekuatan iman dan aqidah islamiyah. Jika kita semata-mata bergantung kepada nasionalisma ia dengan mudah akan lebur dengan kedatangan ribut yang kecil. Nasionalisma pada hakikatnya bukan satu ideologi, jauh sekali sebagai satu aqidah. Ia juga bukan syariat, bukan way of life. Nasionalisma

² Antara beberapa isu yang timbul ialah kedudukan agama Islam yang tidak terjamin dalam UMNO, kegagalan menangani isu Natrah, penganjuran *fun fair*, loteri, dan kabaret (Nasaruddin Mat Isa, 2001).

³ “PAS yang ditubuhkan tahun 1951 adalah reaksi dari penubuhan UMNO yang tidak bersedia menjadi sebuah wadah Islam (Abdul Hadi, 2004).

⁴ “Oleh kerana itu kita perlu menunjukkan kepada bangsa kita dan rakyat negara ini suatu gagasan perpaduan yang luas yang dibina atas dasar-dasar Islam yang tidak terikat dengan kaum dan golongan, apa lagi daerah. Kita mesti mampu menterjemahkan teori perpaduan Islam kepada kenyataan dan amalan. Sebab itu kita mengajak golongan Islam dan kelompok umat Islam untuk membina perpaduan ini, untuk mewujudkan persefahaman ini.”(Yusof Rawa,1989)

adalah merupakan perasaan yang lazim dimiliki oleh manusia bangsa dan kaum jua. Seorang nasionalis bisa menjadi komunis, sosialis, liberalis atau muslim. Sebab itu nasionalisme tidak mampu dijadikan ideologi” (Mohd Asri, 1976).

Begitu juga dengan Yusof Rawa (1984), yang menyatakan nasionalisme adalah dari barat dan bertentangan dengan agama Islam. Beliau menyifatkan nasionalisme adalah warisan pemikiran penjajah barat. Beliau menegaskan bahawa UMNO adalah sebuah parti yang bersifat perkauman dan sekular dan menjadikan hukum-hukum yang memandu negara hanya untuk kepentingan nasionalnya sahaja. Beliau menegaskan perjuangan PAS adalah berorientasikan agama Islam manakala UMNO berlandaskan semangat nasionalisme. Bagi beliau sekularisme merupakan satu fahaman yang dianggap memisahkan agama di dalam kehidupan termasuk hal-hal pentadbiran dan pemerintahan negara.

Fadzil Noor (1997) menjelaskan nasionalisme dan sekularisme adalah bercanggah dengan agama Islam kerana ianya menafikan hukum-hakam Islam yang telah digariskan dalam urusan duniawi seperti politik, ekonomi, undang-undang jenayah, dan lain-lain. Menurut beliau, BN tidak melaksanakan pengaharaman judi, arak dan riba manakala hukum qisas serta hudud tidak dilaksanakan yang membuktikan bahawa BN berfikiran sekularisme;

“Pendukung PAS mesti mendedahkan kepada masyarakat segala kedurjanaan sistem sekular iaitu produk pelbagai ideologi manusia yang telah runtuh satu demi satu. Dengan itu, perjuangan yang dibawa oleh PAS ialah untuk menyelamatkan mereka, bukan menyusahkan mereka, bukan menjadikan mereka miskin dan ketinggalan, bukan menolak mata benda, tetapi menggunakannya sebaik mungkin” (Fadzil Noor, 1997).

Begitu juga dengan Abdul Hadi (2006), yang juga menolak fahaman nasionalisme dengan mendakwa ia tidak berlandaskan Al-Quran dan Sunnah. Menurut beliau perjuangan PAS adalah bertunjangkan risalah Islam yang universal dengan tidak mengenal perbezaan kaum, bahasa, budaya, bangsa, dan keturunan. Baginya dasar Islam yang diperjuangkan mejangkaui kaum dan lebih menyeluruh berbanding dasar parti lain. PAS juga sering mendakwa bahawa partinya berlandaskan Islam dan berbeza dengan parti lain yang terdapat di Malaysia.

Kewujudan PAS sebagai sebuah parti Islam telah memberikan tekanan terhadap proses pengislaman dan menyumbang kepada kebangkitan Islam di Malaysia (Husin Mutalib, 1994). Menurut Chandra Muzaffar (1985), kebangkitan Islam, ataupun *resurgence* yang merupakan tindakan bangkit kembali yang mempunyai ciri-ciri seperti Islam adalah sesuatu yang penting, unsur unsur kebangkitan Islam mempunyai pertalian dengan masa lalu, dan kebangkitan Islam dilihat sebagai suatu ancaman bagi pihak yang mempunyai fahaman yang berbeza. PAS menuntut kepada penubuhan sebuah negara Islam di Malaysia dengan penyertaanya dalam pilihan raya dan juga kerjasama politik dengan parti-parti lain. PAS juga bercita-cita untuk mengubah Malaysia menjadi negara Islam mengikut definisinya yang tersendiri.

PAS menaruh harapan tinggi terhadap cadangan penubuhan sebuah negara Islam dan undang-undang Islam seperti yang termaktub dalam perlembagaan partinya. PAS juga bercita-cita untuk memperjuangkan sebuah masyarakat dan pemerintahan yang terlaksana di dalamnya nilai-nilai hidup dan hukum-hukum berlandaskan Islam dalam perjalanan politiknya. Isu penubuhan negara Islam sentiasa menjadi perbincangan utama dalam partinya. Hussin Mutalib (1990), menyatakan bahawa parti politik Melayu yang besar seperti PAS telah menggunakan Melayu dan Islam sebagai platform untuk mendapat sokongan dari rakyat.

Pada awal 1970an, gerakan Islam di peringkat politik tempatan dan antarabangsa sudah mula mempunyai pengaruh yang kuat dengan mempunyai peningkatan aktiviti politik berlandaskan Islam seperti politik dan kehidupan manusia yang mempunyai ciri-ciri intelek bersifat global. Kebangkitan Islam juga dilihat sebagai kebangkitan semula minat umat Islam hasil dari kaum muda yang pulang dari Timur Tengah telah membawa semangat reformis Islam yang menyambung perjuangan Ikhwanul Muslimin untuk menentang penjajah barat bermula dengan penubuhan Hizbul Muslimin di Gunung Semanggol, Perak. Kebangkitan Islam di Tanah Melayu dikatakan golongan berhaluan kiri atau golongan radikal oleh penjajah British.

Kemunculan PAS dikatakan teretus daripada beberapa gerakan Islam yang lebih awal seperti Ikhwan al-Muslimin di Mesir, Majlis Syura Muslimin Indonesia (Masyumi) di Indonesia, Jama'at Islami di Pakistan dan Al Hukumah Islamiyyah di Iran. Pengaruh sistem pemerintahan Islam dari negara luar juga dikatakan menyerap masuk ke Tanah Melayu melalui para ulama yang belajar di Mesir, Mekah, India dan Indonesia iaitu selepas kepulangan pelajar-pelajar berbangsa Melayu yang berpendidikan agama yang belajar di Asia Tengah. Mereka membawa idea dan semangat juang yang tinggi hasil dari menuntut ilmu dalam bidang agama di Timur Tengah. Di Mesir, Ikhwan Muslimin menentang penjajah dengan gerakan Pan-Islamisime dan reformis Islam dan nusantara Tanah Melayu turut menerima pengaruhnya.

Di dalam konteks kebangkitan Islam di Malaysia, fenomena ini dapat dikesan melalui pertubuhan seperti PERKIM, Arqam, Tabligh, ABIM, dan beberapa pertubuhan pelajar lain yang merupakan satu gerakan Islam bertujuan untuk meneruskan perjuangan Islam dan mengambil pendirian sederhana di dalam memperjuangkan Islam di Malaysia. Namun pertubuhan ini merupakan gerakan dakwah dan hanya PAS yang merupakan gerakan Islam yang menyertai politik. Angkatan Belia Islam Malaysia (ABIM) diwujudkan pada tahun 1971 untuk memperjuangkan Islam dan merupakan satu gerakan Islam yang ditubuhkan untuk meneruskan perjuangan belia Islam.

Namun ABIM telah mengalami perubahan besar apabila presidennya, Anwar Ibrahim (1974-1982) bertindak menyertai UMNO pada 29 Mac 1982 menyebabkan hubungan ABIM dengan gerakan Islam yang lain contohnya PAS terjejas. Hal ini juga membuatkan berlakunya lagi persaingan antara PAS dan UMNO berkaitan agama Islam yang mana masing-masing cuba menonjolkan imej keislaman dengan menyatakan mereka lebih islamik berbanding parti lawan (Che Hamdan, 2015). Oleh itu, bagi meningkatkan pengaruh PAS, parti ini telah berkerjasama dengan parti politik lain. PAS melihat bahawa di dalam konteks Malaysia yang mempunyai rakyat yang

pelbagai kaum dan agama memerlukan kerjasama daripada pelbagai parti politik yang ada, telah menyebabkan PAS bekerjasama dengan parti-parti politik lain dari pelbagai latar belakang.

1.3 Pernyataan Masalah

Sebagai sebuah negara yang mengamalkan sistem demokrasi berparlimen, penubuhan parti-parti politik merupakan sesuatu yang tidak dapat dielakkan sebagai perantaraan bagi pihak pemerintah dengan rakyat. Menurut Muller dan Strom (2000) kerjasama politik berlaku kerana tiada satu parti pun mampu mendapatkan majoriti kerusi bagi membentuk kerajaan pemerintah secara bersendirian. Lijphart (1977) pula menyatakan bahawa parti politik merupakan sebuah organisasi tetap yang bermatlamat untuk menguasai kuasa dan kabinet secara berterusan yang mana kuasa boleh diperolehi melalui kerjasama politik, dan perlu dikongsi dengan parti-parti lain bagi merealisasikan kestabilan politik.

Luebbert (1986), menyatakan setiap jenis sistem politik akan mempengaruhi pembentukan kerajaan melalui kerjasama politik antara parti. Luebbert (1986) dan Strom (1990), mengjangkakan jika terdapat parti yang dominan maka, parti ini akan mencari parti yang kecil hanya sekadar untuk mendapat majoriti (*Minimal Size Coalition* 50%+1), manakala pembentukan kerjasama politik dari pelbagai parti akan wujud sekiranya tiada parti yang dominan. Volden and Carrubba (2004), dalam kajiannya telah mengkaji pembentukan kerjasama politik dengan melibatkan data daripada 24 negara dari tahun 1955 sehingga 1998 menunjukkan bahawa kerjasama politik yang melibatkan parti daripada kerajaan mengamalkan bentuk kerjasama berasaskan kemenangan yang minima namun agak sukar untuk melakukan tawar-menawar dalam rundingan Luebbert (1986) menyatakan bahawa pembentukan kerajaan minoriti, iaitu mekanisme pembentukan-konsensus dan keupayaan pembangkang untuk mempengaruhi politik juga sangat penting. Strom (1990), berhujah bahawa kerajaan minoriti tidak menjadi pilihan tetapi secara rasionalnya ia boleh membentuk sebuah kerajaan.

Senario yang dibincangkan di atas berlaku di luar negara, manakala senario yang berlaku di Malaysia pula mungkin mempunyai persamaan atau pun perbezaan. Kajian kerjasama politik yang melibatkan parti-parti politik di Malaysia lebih tertumpu kepada kerjasama politik yang melibatkan kerajaan pemerintah berbanding kerjasama politik yang melibatkan parti pembangkang. Malaysia juga tidak terkecuali daripada menjalankan kerjasama politik dan menjadi kerajaan pemerintah mahupun kerajaan pembangkang.

Lijphart (1972), telah merangka kajiannya dengan mengambil kira beberapa buah negara Eropah barat seperti Belanda, Austria, Belgium dan juga telah meluaskan bidang penyelidikannya di negara-negara dunia ketiga seperti Malaysia dan Lebanon. Lijphart menyatakan Malaysia merupakan satu contoh demokrasi permuafakatan yang berjaya, namun setelah teretusnya peristiwa 13 Mei 1969, Malaysia tidak lagi dianggap mengamalkan demokrasi sepenuhnya kerana orang Melayu memegang terlalu banyak kuasa dan menyebabkan tiada keseimbangan antara kaum.

Menurut Mauzy, Diane (1983), amalan kerjasama politik yang diamalkan oleh Perikatan/BN dapat mengekalkan kestabilan dan pembangunan politik dengan mengabungkan parti yang terdiri daripada pelbagai kaum. Begitu juga kajian yang dibuat oleh Means (1976), Case William (1996), dan Crouch Harold (1996), yang berpendapat bahawa pembahagian kuasa seperti kerjasama politik pelbagai parti yang dibuat oleh Barisan Nasional (BN) merupakan pilihan terbaik untuk diamalkan oleh sebuah negara yang majmuk seperti Malaysia. Manakala Ho Khai Leong (1988), menyatakan kerjasama politik Perikatan/BN tidak menepati model Lijphart sepenuhnya, dan hanya mirip sahaja kerana kerjasamanya dikatakan berat sebelah dan tegang. Zakiah Awang (1983), menyatakan terdapat empat faktor kejayaan kerjasama politik BN iaitu; pertama latar belakang pemimpin, kedua parti UMNO yang merupakan parti dominan dan majoriti dalam BN, ketiga pengaruh pengundi dari etnik Melayu dan keempat BN berjaya mengimbangkan isu ekonomi dan sosial dalam masyarakat.

Manakala kajian mengenai kerjasama politik PAS pula, dibuat oleh Mohamad Abu Bakar (1981), mendapati bahawa PAS yang membawa dasar politik Islam memberi banyak keuntungan pada parti tersebut dalam menarik undi masyarakat Melayu Islam berbanding parti lain. Kajian yang dibuat oleh Choong Tek Choy, (2007) telah menfokuskan kepada kerjasama politik DAP dengan PAS dan PKR dalam BA. Dapatan kajian beliau menunjukkan faktor yang menyebabkan DAP menjalankan kerjasama politik BA adalah untuk membina sebuah pakatan politik pembangkang yang kuat. Beliau juga menyatakan bahawa kerjasama politik DAP adalah berbentuk *policy seeking* di mana dasar mempengaruhi tindakan DAP dalam mengadakan kerjasama dan pembubarannya. Kamarul Zaman Yusoff (2013), dalam kajiannya menunjukkan PAS di bawah kepimpinan ulama terpaksa mengimbangi *idealismenya* dengan realiti tatanegara Malaysia, yang menyebabkan jalinan kerjasama politiknya tidak dilaksanakan dengan telus, demokratik dan Islamik.

Kajian Mohd Sabri, (2016) adalah mengenai persaingan politik Melayu dan dapatan kajian beliau menunjukkan perpecahan yang melibatkan orang Melayu ialah disebabkan persengketaan antara parti politik yang berpanjangan. Beliau juga menyatakan bahawa tindakan parti politik Melayu mengadakan kerjasama politik dengan parti lain adalah untuk memperjuangkan Melayu, menegakkan agama, dan membela bangsa dan negara. Selepas kerjasama politik PAS dengan UMNO terubur, PAS mendakwa sesiapa yang menyertai UMNO adalah bertentangan dengan akidah Islam dan dengan sendirinya terkeluar daripada agama Islam. Mohd Izani (2016), telah membuat kajian mengenai kerjasama politik PAS dari tahun 1999-2015 iaitu kerjasama PAS dalam BA dan PR. Dalam dapatan kajian beliau mendapati terdapat empat faktor yang menyumbang kepada kerjasama politik PAS iaitu; PAS telah mengiktiraf realiti masyarakat Malaysia yang terdiri berbilang kaum, untuk memenangi pilihan raya, ingin mewujudkan pakatan pembangkang yang boleh menjadi pilihan alternatif kepada rakyat untuk tujuan dakwah.

Namun skop kajian ini adalah terhad kepada satu atau dua kerjasama politik PAS sahaja dan perbincangan kerjasama politik hanya secara umum. Penyelidik juga mendapati masih ada kelompongan daripada kajian terdahulu yang menunjukkan masih ada suatu sudut yang boleh dikaji tentang kerjasama politik PAS terutamanya melibatkan lebih

daripada satu peristiwa kerjasama agar perbandingan yang lebih menyeluruh dapat dibuat. Oleh itu, kajian ini bertujuan untuk meneliti bagaimana PAS sebagai sebuah parti politik di Malaysia, bertingkah laku terhadap lima kerjasama politik yang pernah disertainya. Kajian ini telah menjadikan PAS sebagai subjek kajian kerana latar belakang kerjasama politik PAS yang pernah bekerjasama dengan pelbagai parti sama ada dari pihak kerajaan mahupun pembangkang. Selain itu, PAS telah memperkenalkan konsep *Tahaluf Siyasi* untuk menjadi panduan kepada partinya dalam melakukan kerjasama politik.

PAS mendakwa bahawa partinya membawa agenda Islam telah menyatakan dalam perlembagaan partinya Fasal 6 (6) “Akan menyertai dan bekerjasama dengan badan-badan, persatuan-persatuan, pertubuhan-pertubuhan yang tidak berlawanan tujuannya dengan PAS, selagi mana sesuai serta tidak bercanggah dengan undang-undang negara” (Perlembagaan PAS, 2011). Kenyataan dan ucapan pemimpin-pemimpin utama PAS telah menegaskan bahawa PAS akan bekerjasama dengan parti yang hanya dapat menerima perjuangannya terutamanya memperjuangkan Islam dalam setiap perkara. PAS sangat komited terhadap dasar partinya dan hanya akan bekerjasama dengan parti yang sealiran mahupun yang dapat menerima dasar partinya. Ada ketika PAS menyatakan tidak boleh bekerjasama dengan bukan Islam, dan ada ketikanya pula PAS menjalinkan kerjasama dengan parti yang terdiri daripada bukan Islam sebagai contoh parti DAP⁵.

Bagaimana kerjasama politik PAS dengan parti-parti lain yang berbeza prinsip dan dasar seperti DAP boleh berlaku? Adakah pendirian PAS berubah-ubah? Apakah yang menyebabkan PAS boleh membuat tindakan untuk bekerjasama dengan parti-parti lain? Apakah pengaruh yang mendorong PAS berbuat demikian? Adakah keputusan yang dibuat seiring atau bertentangan dengan dasar PAS? Bagaimanakah bentuk kerjasama politik PAS? Oleh itu, kajian ini adalah untuk mengkaji dan menjawab persoalan seperti bagaimana PAS bekerjasama dengan parti lain, apakah yang mempengaruhi tindakannya, bagaimanakah rundingan, tawar-menawar, perjanjian, dan perkara-perkara lain yang melibatkan proses kerjasama berlaku? Kajian ini juga meneroka proses, pengaruh terhadap kerjasama politik dan pembubarannya dengan melibatkan kelima-lima kerjasama politik yang pernah disertai oleh PAS dengan parti-parti lain bermula dari tahun 1974 sehingga tahun 2013 bersama BN, dan kemudiannya bersama APU, HAK, BA, dan PR. Bertitik tolak daripada permasalahan yang dibincangkan di atas, penyelidik menyimpulkan bahawa satu kajian komprehensif perlu dilakukan.

⁵ DAP diasaskan pada Oktober 1965 dan didaftarkan pada 18 Mac 1966 sebagai sebuah parti demokratik sosial yang berjanji akan berpegang kuat kepada prinsip satu negara Malaysia yang bebas, demokratik dan berfahaman sosialis, berdasarkan prinsip-prinsip keadilan kaum dan keseksamaan sosial dan ekonomi yang berasaskan institut demokrasi berparlimen.

1.4 Persoalan Kajian

Penyelidikan ini membincangkan perkara yang melibatkan proses, strategi, dan perancangan parti dalam membuat keputusan dan tindakan terhadap kerjasama politik dan memahami fenomena yang melibatkan rundingan, tawar-menawar dan melihat kepada permasalahan yang berlaku semasa kerjasama dengan parti politik lain. Kajian ini bertujuan memahami fenomena yang berkait dengan proses dan pengaruh kerjasama politik dan pembubarannya.

Oleh itu, mengikut perbahasan dan hujah permasalahan di atas, terdapat empat persoalan yang diselidiki dalam tesis ini:

- i. Apakah elemen yang terdapat dalam *Tahaluf Siyasi* PAS?
- ii. Apakah sejarah kerjasama politik PAS dengan parti-parti politik yang lain?
- iii. Apakah pengaruh pembentukan kerjasama politik PAS dengan parti-parti politik lain?
- iv. Apakah pengaruh pembubaran kerjasama politik PAS dengan parti-parti politik lain?

1.5 Objektif Kajian

Kajian ini menumpukan perhatian kepada proses kerjasama politik antara parti. Kajian ini juga adalah bertujuan mencari jawapan kepada pengaruh dasar dalam kerjasama politik dalam konteks Malaysia secara amnya. Bagi tujuan penganalisan isu kerjasama politik tersebut, kajian ini mengfokuskan kepada parti PAS sebagai subjek kajian. Ini disebabkan pengalaman parti ini dalam melakukan kerjasama dengan hampir kesemua parti politik yang terdapat di Malaysia termasuk parti dari pihak kerajaan mahupun parti dari pihak pembangkang. Untuk mengkaji tindakan kerjasama politik PAS, memerlukan kepada kefahaman terhadap latar belakang dasar parti PAS, prinsip, proses, dan pengaruh pembentukan dan pengaruh pembubaran kerjasama politik PAS dengan parti-parti politik lain terlebih dahulu. Latar ini penting untuk dihuraikan bagi memahami bentuk kerjasama politik yang dilakukan. Oleh kerana kajian ini melibatkan lima kali kerjasama politik PAS, maka pendekatan perbandingan digunakan untuk menemukan persamaan sekaligus perbezaan yang berlaku. Isu penting yang diselidiki dalam kajian tesis ini adalah dengan meneroka dan menjelaskan angkubah pertama berkenaan dasar dan prinsip PAS terhadap kerjasama politik. Secara lebih khusus objektif kajian ini adalah seperti berikut:

- i. Menganalisis elemen yang terdapat dalam *Tahaluf Siyasi* PAS.
- ii. Membincangkan sejarah kerjasama politik PAS dengan parti-parti politik yang lain.
- iii. Menganalisis pengaruh pembentukan kerjasama politik PAS dengan parti-parti politik lain.
- iv. Menganalisis pengaruh pembubaran kerjasama politik PAS dengan parti-parti politik lain.

1.6 Skop Kajian

Kajian ini menganalisis tentang kerjasama politik PAS dengan parti-parti politik lain bermula dari tahun 1973 sehingga 2015. Kajian ini menumpukan kepada lima kerjasama politik yang pernah disertai oleh PAS. Sebagai sebuah parti yang pernah bekerjasama dengan parti-parti politik lain daripada pelbagai latar belakang, maka kajian dan perbandingan dapat dilakukan terhadap keputusan yang dibuat oleh PAS berkaitan dengan kerjasama yang telah dilakukan. Selain daripada itu, kajian ini juga dapat melihat faktor yang mempengaruhi tindakan yang dibuat berkaitan dengan kerjasama yang telah dilakukan.

Tahun 1973 dipilih sebagai permulaan kajian kerana tahun ini merupakan kali pertama PAS menyertai kerjasama politik dengan parti-parti politik lain. Manakala, akhir tempoh kajian penyelidikan ditetapkan pada tahun 2015, kerana pembubaran PAS dalam kerjasama politik PR telah berlaku. Pilihan raya yang ke -13 merupakan penglibatan PAS dalam pilhanraya dengan gabungan kerjasama politiknya yang ke-lima iaitu bersama PR. Selain dapat menambah dinamika pengetahuan, ia dapat memperkayakan lagi data yang berkaitan bidang tingkahlaku parti politik terhadap kerjasama politik. Skop kajian ini juga diharapkan berupaya membantu penyelidik untuk memperoleh maklumat yang lebih komprehensif dan menyeluruh.

1.7 Kepentingan Kajian

Kajian ini penting untuk menilai proses sesebuah parti politik dalam melakukan tindakan kerjasama politik dengan parti-parti lain. Seterusnya kajian ini juga membincangkan tentang peranan dasar dalam membuat keputusan dan sejauh mana matlamat untuk mencapai kuasa yang telah diusahakan. Selain untuk mendapatkan kuasa, politik adalah berkaitan dengan penggubalan dasar, manakala pentadbiran pula adalah berkaitan dengan pelaksanaan dasar (Woodrow Wilson, 1960). Kajian ini tidak hanya berusaha untuk menjawab soalan-soalan yang digariskan di dalam permasalahan dan persoalan kajian, tetapi juga untuk memenuhi perkara berikut: (i) melengkapi perbincangan berkenaan dasar dalam parti politik PAS amnya, (ii) melihat pengaruh dasar dalam keputusan dan tindakan yang dibuat terhadap kerjasama politik (iii) mengenalpasti pengaruh pembentukan dan pembubaran kerjasama politik.

Secara teoritikal pula, perbincangan tesis ini turut memperluaskan khazanah teori politik khususnya ke atas kajian berkenaan kerjasama politik. Ia tidak hanya memberikan penjelasan dan perbincangan tentang konsep kerjasama politik, tetapi juga analisis baru tentang hubungan dan pengaruh dasar dalam keputusan dan tindakan kerjasama politik yang dibuat dalam konteks Malaysia. Penyelidikan ini tidak hanya memberikan nilai tambah terhadap kajian kerjasama politik dan memperluaskan khazanah ilmu sahaja kerana analisisnya adalah tulen yang meliputi proses, prinsip, faktor parti politik bekerjasama, dan faktor pembubaran kerjasama politik. Ini semua diperolehi daripada temu bual dengan pemimpin utama parti politik, selain ucapan teks pemimpin utama PAS. Hal ini jarang dilakukan oleh para sarjana lain sebelum ini, yang hanya menggunakan sumber sekunder dan buku rujukan popular sahaja. Oleh itu kajian ini menjadi sangat penting untuk melengkapi lagi kajian yang belum dilakukan sarjana

lain. Kajian ini diyakini akan memberikan sumbangan yang amat penting kepada dunia akademik terutamanya dalam bidang politik tempatan dan khususnya yang berhubung-kait dengan politik PAS.

1.8 Definisi Istilah

Dasar Parti Politik

Konseptual: Menurut Budge, Ian, & Michael J. Laver. (1986), dasar merupakan asas kepada pelaksanaan perancangan parti dan ianya kemudiannya membentuk pelan tindakan atau polisi bagi mencapai objektif parti untuk kepentingan masyarakat dan negara. Dasar dalam sesebuah parti politik berperanan untuk menjelaskan gagasan dan matlamat parti tersebut kepada masyarakat. Pelaksanaan dasar parti juga adalah untuk memastikan masyarakat dapat menikmati kehidupan yang lebih sempurna dan menjamin kehidupan dan kemajuan negara.

Operasional: Konsep dasar dalam kajian ini merujuk kepada dasar parti yang menjadi asas dan garis panduan dalam membuat keputusan dan tindakan politik termasuklah kerjasama politik dengan parti lain. Kajian ini menggunakan konsep dasar parti politik dan tidak menggunakan konsep ideologi kerana konsep ideologi merupakan satu konsep yang lebih berat di mana tidak dapat dipenuhi oleh perkara-perkara yang dibuat oleh PAS. Oleh itu, dalam konteks kajian ini, penyelidik menggunakan konsep dasar parti politik merujuk kepada garis panduan pentadbiran yang mengandungi segala arahan, peraturan dan prinsip PAS.

Kerjasama Politik

Konseptual: William A Gamson (1962), mendefinisikan kerjasama politik sebagai pembentukan kerjasama yang sementara di antara individu atau kumpulan yang bersetuju untuk bergabung sumber bagi mencapai matlamat yang pelbagai. E.W. Kelly et. al., (1970), mengemukakan definisi kerjasama politik merujuk kepada kumpulan atau individu yang bersetuju untuk mencapai matlamat yang dikehendaki bersama, berkongsi sumber yang bersesuaian dengan matlamat, berkomunikasi dengan baik dalam perkara yang disepakati dan bersetuju dalam pembahagian kuasa apabila beroleh kemenangan.

Operasional: Dalam kajian ini penyelidik menggunakan istilah kerjasama politik merujuk kepada sebarang kerjasama yang melibatkan dua parti politik atau lebih untuk mencapai matlamat pelbagai. Istilah seperti gabungan politik, pakatan politik, permuafakatan politik, persefahaman politik, perkongsian kuasa telah didefinisikan sebagai kerjasama politik dalam kajian ini bagi tujuan maksud yang sama. Dalam kajian ini, kerjasama politik merujuk kepada kerjasama politik PAS dengan BN, HAK, APU dan PAS dalam BA dan PR.

Tahaluf Siyasi

Konseptual:

Tahaluf siyasi adalah perjanjian dan pakatan atau kumpulan (parti) di antara dua pihak atau lebih untuk mewujudkan persefahaman dan kerjasama bagi bantu-membantu menghadapi lawan atau musuh yang lebih besar dan membahaya atas tujuan untuk menegakkan keadilan, mencegah kemungkaran dan menegakkan yang *ma'ruf* serta apa-apa jua tujuan murni yang lain yang dibenarkan oleh Islam. Dari segi istilah, *Tahaluf Siyasi* secara umumnya membawa maksud diplomasi politik, kompromi politik, kerjasama politik, koalisi politik, pakatan politik dan integrasi politik. *Tahaluf Siyasi* mempunyai garis panduan yang terdiri daripada hukum dan syarat yang tidak bertentangan dengan Islam. Syarat pelaksanaannya pula adalah menuju kepada matlamat perjuangan Islam. Matlamat politik dalam konsep tahaluf siyasi PAS lebih kepada matlamat mempertahankan dasar Islam dan jika terdapat pelanggaran garis panduan yang ditetapkan dalam tahaluf siyasi, maka kerjasama politik tersebut perlu ditamatkan (Abdul Hadi, 1988).

Operasional:

Konsep *Tahaluf Siyasi* PAS dalam kajian ini merujuk kepada garis panduan kerjasama politik yang dijalankan oleh PAS. Kajian ini juga menggunakan konsep ini dalam menjelaskan syarat-syarat dan pertimbangan hukum yang digunakan sebagai panduan dalam proses pembentukan dan pembubaran kerjasama politik PAS.

1.9 Organisasi Kajian

Setelah bab ini mempertimbangkan permasalahan, tujuan kajian, skop kajian dan lainnya, maka bagi menstruktur dan mensistematikkan analisis, tesis ini dibahagikan kepada tujuh bab. Secara khususnya, ketujuh-tujuh bab tersebut dibahagikan kepada dua bahagian. Bahagian pertama berfungsi bagi memperkenalkan, menyokong, dan melengkapkan kajian dari sudut latar belakang kajian, objektif, kerangka teori, tinjauan literatur, dan metodologi. Bahagian pertama terdiri daripada bab satu, dua, dan tiga. Bahagian kedua pula berfungsi sebagai tulang belakang kajian yang membahas dan membincangkan pokok persoalan utama kajian. Bahagian ini terdiri daripada bab empat, lima, enam dan tujuh.

Bab 1: Dalam bab ini, perbincangan adalah mengenai latar belakang kajian, pemasalahan kajian, persoalan kajian, objektif kajian, kepentingan kajian, skop, limitasi kajian dan organisasi kajian. Keperluan ini adalah bagi memperkenalkan dan memahamkan latar belakang serta menggariskan empat persoalan dan objektif kajian. Keempat-empat persoalan objektif tersebut akan dijawab secara tersusun dalam perbahasan bab empat, lima dan enam.

Bab 2: Bab dua membahaskan mengenai analisis konseptual, kerangka konsep dan teori yang berkaitan dengan kerjasama politik. Tujuan bab ini adalah untuk mendapatkan teori yang sesuai bagi menjawab, menganalisis, dan membincangkan

beberapa persoalan yang penyelidikan yang diajukan dalam Bab 1. Bab ini juga membincangkan tinjauan literatur berkenaan kerjasama politik.

Bab 3: Bab tiga pula membentangkan pendekatan atau metodologi kajian yang diaplikasikan dalam kajian ini. Reka bentuk dan metodologi kajian akan diterangkan dengan lebih mendalam dalam bab ini dan melibatkan penerangan mengenai pendekatan kualitatif yang digunakan, kaedah pengumpulan data, serta prosedur menganalisis data.

Bab 4: Bab empat membincangkan dapatan kajian mengenai sejarah *Tahaluf Siyasi* yang dikonsepsikan oleh PAS, pendedahan mengenai proses terbentuknya prinsip dan juga hukum berkenaan *Tahaluf Siyasi*, dan proses membuat keputusan kerjasama.

Bab5: Bab lima membentangkan hasil kajian mengenai sejarah dan proses rundingan kerjasama politik yang dilakukan PAS dengan parti-parti lain bermula dengan BN, HAK, APU, BA dan PR dari tahun 1974 sehingga tahun 2015. Bab ini menghuraikan hasil dapatan kajian secara diskriptif yang mana perbincangan melibatkan perkara asas seperti tarikh, tempoh, rundingan yang dipersetujui bagi pihak PAS dalam pembentukan sesuatu kerjasama.

Bab 6: Bab enam membincangkan dapatan kajian mengenai pengaruh pembentukan dan pembubaran terhadap kelima-lima kerjasama politik yang disertai PAS.

Bab 7: Bab tujuh merupakan bab yang terakhir dalam tesis ini di mana ia menyimpulkan dapatan utama penyelidikan ini. Bab ini kembali membincangkan persoalan kajian, dan menyimpulkan mengenai dapatan utama bagi kajian ini. Selain itu, bab ini juga menyatakan sumbangan kajian dalam bidang sains politik dan sosiologi politik. memberi beberapa cadangan kepada penyelidik akan datang.

RUJUKAN

- Abdul Hadi, A. (1985). *Muqadimah Aqidah Muslimin*. Kuala Lumpur: Sarjana Media.
- Abdul Hadi, A. (1986). *Konsep Negara Islam dan Matlamatnya*. Kuala Lumpur: GG Edar.
- Abdul Hadi, A. (1988). *Tahaluf*. Kertas kerja Naib Yang Dipertua PAS Pusat.
- Abdul Hadi, A. (2015). *Fiqh Al-Harakah Dar Sirah Nabawiyyah Jilid 2*. Selangor: Dewan Pustaka Fajar.
- Ahmad, N. S. Y. (2017). *Sekilas bicara politik Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Al-Ghazali, A. H. M. (1964). *Ghazali's Book of Counsel for Kings (Nasihat Al-Muluk)*, (F. RC (translated) Bagley, Ed.).
- Ali, M. (1998). *Hubungan Semangat 46 dan PAS 1988-1996: satu tinjauan terhadap politik Malaysia/oleh Mazlan bin Ali* (Doctoral dissertation, University of Malaya).
- Almond, G. A., & Coleman, J. S. (Eds.). (2015). *The politics of the developing areas*. Princeton University Press.
- Amin, M. A. M. (1997). *Antara'asabiyyah dan nasionalisme: menurut pandangan Dr. Burhanuddin Al-Helmy*. Jabatan Pengajian Media Universiti Malaya, Kuala Lumpur: Kumpulan Penerbitan Baiduri.
- Aminuddin, M. Y. (1993). *Melayu UMNO Melayu PAS: Manifestasi Dua Personaliti*. Kuala Lumpur: Mahir Publication Sdn Bhd.
- Asirvatham, S. R. (2008). Ancient Ideologies, Postmodern Echoes: American Politics after 9/11 and the Greek Rhetoric of Identity. *Theory & Event*, 11(1).
- Axelrod, R. M. (1970). *Conflict of Interest: A Theory of Divergent Goals with Applications to Politics*. Chicago: Markham.
- Axelrod, Robert. (1969). "The Structure of Public Opinion on Policy Issues." In Calvin J. Larson and Philo C. Wasburn, eds., *Power, Participation, and Ideology*, New York.
- Aziz, H. (2015). *Pilihan raya umum Terengganu 1955-2013*. Terengganu: Penerbit UMT.
- Bäck, H. (2004). Intraparty Politics and Coalition Formation: Evidence from Swedish Local Government.
- Bakar, I. A. (1993). Perbandingan pemikiran politik agama PAS dan UMNO. In. Wan

- Hashim Wan Teh. *UMNO dalam Arus Perdana Politik Kebangsaan*.
- Bakar, M. A. (1981). Islamic revivalism and the political process in Malaysia. *Asian Survey*, 21(10), 1040-1059.
- Berelson, B., Gaudet, H., & Lazarsfeld, P. F. (1968). *The people's choice: How the voter makes up his mind in a presidential campaign*. New York: Columbia University Press.
- Besar, J. A., Fauzi, R., Ghazali, A. S., Abdullah, M. A., Ali, M., & Yusof, A. R. M. (2017). Pilihan Raya Umum (PRU) 2013 di Malaysia: Suatu analisis 'tsunami politik bandar' (Malaysia's General Election (GE) 2013: An analysis of urban political'tsunami'). *Geografia-Malaysian Journal of Society and Space*, 10(4).
- Browne, W. P. (1982). Political values in a changing rural community. *Review of Policy Research*, 2(1), 55-64.
- Bryman, A., Becker, S., & Sempik, J. (2008). Quality criteria for quantitative, qualitative and mixed methods research: A view from social policy. *International Journal of Social Research Methodology*, 11(4), 261-276.
- Budge, I., & Laver, M. (1986). Office seeking and policy pursuit in coalition theory. *Legislative Studies Quarterly*, 485-506.
- Bueno de Mesquita, B. (1975). Measuring systemic polarity. *Journal of Conflict Resolution*, 19(2), 187-216.
- Burke, E., & Hill, B. W. (1975). Edmund Burke on Government. *Politics and Society*.
- Case, W. F. (1996). Elites and regimes in Malaysia. *Revisiting a Consociational Democracy*. Clayton: Monash Asia Institute.
- Choy, A. M. C. T. (2007). *Democratic Action Party of Malaysia and the Politics of Opposition Coalition Building* (Doctoral dissertation).
- Cohen, J. (1968). Weighted kappa: Nominal scale agreement provision for scaled disagreement or partial credit. *Psychological bulletin*, 70(4), 213.
- Corbin, J., Strauss, A., & Strauss, A. L. (2014). *Basics of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Crabtree, B. F., & Miller, W. L. (Eds.). (1999). *Doing qualitative research*. Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2015). *30 essential skills for the qualitative researcher*. Sage Publications.
- Crombez, C. (1996). Policy making and Commission appointment in the European Union. *DTEW Research Report 09660*, 1-47.
- Crouch, H. (2019). *Government and society in Malaysia*. Cornell University Press.

- Dahl, R. A. (1969). Political opposition in western democracies. In *Comparative Government* (pp. 229-234). Palgrave, London.
- De Swaan, A. (1973). *Coalition theories and cabinet formations: A study of formal theories of coalition formation applied to nine European parliaments after 1918* (Vol. 4). Jossey-Bass.
- Desai, R. (2001). *New Labour and Thatcherism: Political Change in Britain*. By Richard Heffernan. London and New York: Macmillan and St. Martin's, 2000. 234p. *American Political Science Review*, 95(3), 749-750.
- Deutsch, M. (1949). A theory of cooperation and competition. *Human Relation*, 129–152.
- Dodd, L. (2015). *Coalitions in parliamentary government* (Vol. 1247). Princeton University Press.
- Downs, A. (1957). An economic theory of political action in a democracy. *Journal of political economy*, 65(2), 135-150.
- Duverger, M. (1954). *Political Parties: Their Organisation and Activity in The modern State*. Methuen & Company.
- Duverger, M. (1959). *Political parties: Their organization and activity in the modern state*. London: Methuen.
- Embong, A. R. (2002). Malaysia as a multicivilizational society. *Macalester International*, 12, 36-58.
- Fadzil, M. N. (2017). *Aqidah & Perjuangan*. Selangor: Dewan Pustaka Fajar.
- Fairchild, H. P. (1944). *Dictionary of sociology*. United Kingdom: Rowman & Littlefield Publishers.
- Falconer, D., & Mackay, D. (1999). Ontological problems of pluralist research methodologies. *AMCIS 1999 Proceedings*, 216.
- Finer, S. E. (1970). Almond's Concept of 'The Political System': A Textual Critique. *Government and Opposition*, 5(1), 3-21.
- Franklin, M. N., & Mackie, T. T. (1983). Familiarity and inertia in the formation of governing coalitions in parliamentary democracies. *British Journal of Political Science*, 13(3), 275-298.
- Freedon, M. (1996). *Ideologies and political theory: A conceptual approach*. Oxford University Press on Demand.
- Funston, N. J. (1973). *Malay Politics in Malaysia, 1945-1969: A Case Study of the UMNO and the Pan Malayan Islamic Party* (Doctoral dissertation, Monash University).
- Funston, N. J. (1976). The Origins of Parti Islam Se Malaysia. *Journal of Southeast*

Asian Studies, 7(1), 58-73.

- Gamson, W. A. (1961). A theory of coalition formation. *American sociological review*, 373-382.
- Gamson, W. A. (1962). Coalition formation at presidential nominating conventions. *American Journal of Sociology*, 68(2), 157-171.
- Grbich, C. (2007). *Qualitative Data Analysis: An Introduction*. London: Sage Publications.
- Groennings, S., Kelley, E. W., & Leiserson, M. A. (1970). *The study of coalition behavior: theoretical perspectives and cases from four continents*. Not Avail.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. *Handbook of qualitative research*, 2(163-194), 105.
- Hamdan, M. (2013). *PAS & Isu-Isu Agama*. Kuala Lumpur: Unit Buku Harakah.
- Hamid, A. F. A. (2006). The UMNO-PAS Struggle: Analysis of PAS's Defeat in 2004'. *Malaysia: Recent trends and challenges*, 100-131.
- Hamid, A. F. A., & Razali, C. H. C. M. (2015). The changing face of political Islam in Malaysia in the era of Najib Razak, 2009–2013. *Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia*, 301-337.
- Harris, P. B. (1976). *Foundations of political science*. Hutchinson.
- Hassan, S. (1990). Rumusan Kertas-Kertas Kerja *al-Tahaluf al-Siasi* yang ditulis oleh Abdul Hadi Awang, Mohd Khir Yaakob, Azizan Abdul Razak dan Ahmad Zaki Ibrahim serta Komentar oleh Harun Taib. Laporan Pengerusi Jawatankuasa Pengkaji *al-Tahaluf al-Siasi* Majlis Syura Ulama' PAS.
- Hersey, P., Blanchard, K. H., & Natemeyer, W. E. (1979). Situational leadership, perception, and the impact of power. *Group & Organization Studies*, 4(4), 418-428.
- Heywood, A. (1994). *Political ideas and concepts: An introduction*. Macmillan.
- Heywood, A. (2003). *Political Ideologies*, 3rd. Ed. Palgrave Foundations, New York.
- Hinckley, B. (1981). *Coalitions & politics*. New York: Houghton Mifflin Harcourt P.
- Ho, K. L. (1988). *Indigenizing the state: the new economic policy and the Bumiputera State in Peninsular Malaysia* (Doctoral dissertation, The Ohio State University).
- Hobbes, T. (1983). 1651/1968. *Leviathan*. London: Penguin, 729, 34.
- Husin, A. B. (2008). Globalisasi ekonomi politik dan impaknya ke atas politik Malaysia: pilihan raya 2008/Mohd Mahadee Haji Ismail and Ab Bassit Husin.

- Ibrahim, S. (1976). *Parti Islam Se Malaysia: Its Origins, Structure, Ideology and Achievements*. (Doctoral dissertation, University of Hull).
- Idris, A. (2006). *Manhaj Usrah PAS Peringkat Ta'rif 1*. Lajnah Tarbiah dan Perkaderan PAS Pusat. Kuala Lumpur: Angkatan Edaran Enterprice Sdn Bhd.
- Idris, A. (2009). *Manhaj Usrah PAS Peringkat Ta'rif 2*. Lajnah Tarbiah dan Perkaderan PAS Pusat. Kuala Lumpur.
- Idris, A. (2014). *Panduan Usrah, Usrah Tonggak Gerakan Islam*. Sekreteriat Pejabat Ahli Parlimen Bukit Gantang, Perak.
- Idris, A. (2015). *Nizam Tarbiyah PAS. Buku Panduan Manhaj Tarbiyah PAS*. Lajnah Tarbiah dan Perkaderan PAS Pusat. Kuala Lumpur.
- Idris, A. (2017). *Manhaj Usrah PAS Peringkat Takwin 1*. Lajnah Tarbiah dan Perkaderan PAS Pusat. Kuala Lumpur.
- Ishak, S. (2010). Kebangkitan Gerakan Islam di Tanah Melayu Tahun 1925-1957 dlm. Prosiding persidangan antarabangsa islam dalam masyarakat Malaysia (PAIMM).
- Ismail, M. T., & Daud, S. (2016). *Pilihan raya umum ke-13: Kesenambungan politik baharu kekentalan politik lama*. Kedah: UUM Press.
- Ismail, S. (2011). *Menegak Agama Membela Bangsa Perjuangan PAS 1951-1970*. Kuala Lumpur: Unit Buku Harakah.
- Ismail, Y. (2015). *Tuan Guru Nik Abdul Aziz Pemikiran Agama Dan Politik*. Sintok, Kedah: Penerbit Universiti Utara Malaysia.
- Jaafar, K., & Al-Helmy, B. (2000). *Dr. Burhanuddin Al-Helmy: pemikiran dan perjuangan*. Kuala Lumpur: IKDAS Sdn Bhd.
- Jaffar, K. (2000). Memperingati Yusof Rawa. *Kuala Lumpur: IKDAS Sdn Bhd*.
- Jaffar, K. (2001). *Fadzil Noor: Perjuangan dan Pemikiran*. Kuala Lumpur: Dewan Muslimat Sdn Bhd.
- Jaffar, K. (2001). *Zulkifli Muhammad. Pemikiran dan Perjuangan*. Kuala Lumpur: IKDAS Sdn Bhd.
- Jawan, J. A., & King, V. T. (2004). *Ethnicity and Electoral Politics in Sarawak*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Kamarul, H. K. (2011). Faktor- Faktor Mempengaruhi Pengundian Di Kawasan Dewan Undangan Negeri N11 Pematang Pasir: Satu Analisis Keputusan Pilihan Raya Umum 2004, 2008 dan Pilihanraya Kecil 2009. (Master Dissertation, Universiti Sains Malaysia).

- Kasim, M. Y., & Ahmad, A. (2002). *Politik baru dalam pilihan raya umum*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Katni, K. K. (1986). *Asas ilmu politik*. Selangor: Biroteks.
- Katz, R. S., & Mair, P. (2009). The cartel party thesis: A restatement. *Perspectives on politics*, 7(4), 753-766.
- Kelley, E. W. (1968). Techniques of studying coalition formation. *Midwest Journal of Political Science*, 62-84.
- Khong, K. H. (1991). *Malaysia's general election 1990: continuity, change, and ethnic politics* (Vol. 74). Institute of Southeast Asian.
- Kok, T. S. S. (2001). *Perpuakan UMNO dalam era Mahathir Mohamad/Teresa Kok Suh Sim* (Doctoral dissertation, University of Malaya).
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 159-174.
- Lawson, K. (1968). *Political parties and democracy in the United States*. New York: Scribner.
- Leiserson, M. (1968). *The Study Of Coalition Behavior: Theoretical Perspectives And Cases From Four Continents*. New York.
- Leiserson, M. (1970). Coalition government in Japan. *Sven Groennings et al., The Study of Coalition Behavior, Nueva York Holt, Rinehart and Winston*.
- Liamputtong, P. & Ezzy, D. (2005). *Qualitative Research Methods*. South Melbourne: Oxford University Press.
- Liamputtong, P. (2014). *Kaedah Penyelidikan Kualitatif 3rd Edn*. Serdang: Universiti Putra Malaysia Press.
- Lijphart, A. (1975). *The politics of accommodation: Pluralism and democracy in the Netherlands* (Vol. 142). University of California Press.
- Lijphart, A. (1977). *Democracy in plural societies: A comparative exploration*. Yale University Press.
- Lijphart, A. (2012). *Patterns of democracy: Government forms and performance in thirty-six countries*. Yale University Press.
- Lipset, S. M. (1973). *Political Man*. London: Heinemann.
- Luebbert, G. M. (1983). Coalition theory and government formation in multiparty democracies.
- Mansor, M. N., Abdul Rahman, A. A., & Mohamad Ainuddin, I. L. (2006). *Hubungan Etnik Di Malaysia*. Petaling Jaya: Prentice Hall.

- Mauzy, D. K. (1979). A vote for continuity: The 1978 general elections in Malaysia. *Asian Survey*, 19(3), 281-296.
- Mauzy, D. K. (1983). *Barisan Nasional: Coalition Government in Malaysia*. Kuala Lumpur: Merican & Sons.
- McCubbins, M. D., & Rosenbluth, F. (1995). Party provision for personal politics: dividing the vote in Japan. *Structure and policy in Japan and the United States*, 35-55.
- Means, G. P. (1976). *Malaysian politics*. London: Hodder and Stoughton.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. John Wiley & Sons.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., Huberman, M. A., & Huberman, M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage Publication.
- Miller, E. (2006). *Democratic Islamists? A Case Study on the Pan-Malaysian Islamic Party (PAS)* (Doctoral dissertation, MA thesis, The Fletcher School, Tufts University).
- Mohamed, A. (1977). *The Pan Malayan Islamic Party's Decision to Join the Natinoal Front Government of Malaysia* (Doctoral dissertation, University of New Brunswick).
- Mohamed, A. (1994). *Kelantan Di Bawah Pemerintahan PAS Masalah Tanah dan Rasuah*. Selangor: Gateway Publishing House Sdn Bhd.
- Mohammad Ridhauddin, M. S., & Nur Arfah, A. S. (2015). *Tahaluf Siyasi Antara Peluang Dan Prinsip*. Terengganu: Megamind Leadership Consultancy.
- Mohd Aizat, M. S. (2011). *Pemikiran Tuan Guru Nik Abdul Aziz Nik Mat*. Kuala Lumpur: PTS Publications & Distributors Sdn. Bhd.
- Mohd Fadli, G. & Abd Latif, A. S. (2016). Sejarah PAS Membina Jiwa Merdeka 1951-1957. *Kuala Lumpur: Harakah*.
- Mohd Fadli, G. (2003). *Dewan Pemuda PAS: Suatu Kajian terhadap Tahap-Tahap Perkembangan Organisasi dalam Era Bertindak, 1975-2003*. (Master dissertation, Universiti Kebangsaan Malaysia).
- Mohd Hasbie, M. (2014). *PAS dan Pilihan Raya: Analisis Pencapaian Parti IslamSeMalaysia Dalam Pilihan Raya Umum (1959-2013)*. Selangor: Megamind Leadership Consultancy.
- Mohd Izani, M. Z. (2001). Islam dan Demokrasi: Kajian Kes mengenai Parti Islam Se Malaysia (PAS) Dekad 90-an. (Master dissertation, University of Malaya).

- Mohd Izani, M. Z. (2016). *Parti Islam Semalaysia (PAS) dalam kerjasama politik di Malaysia, 1999-2015* (Doctoral dissertation, University of Malaya).
- Mohd Misbahul, M. M. (2003). *Konsep Negara Islam yang diperjuangkan oleh PAS dalam konteks Politik Malaysia Hari Ini*. (Master dissertation, Universiti Kebangsaan Malaysia).
- Mohd Nakhaei, A. (1986). *Cadangan Mengadakan satu Tahaluf dengan Golongan Pembangkang untuk Menghancurkan dan Menentang Kezaliman BN*. Kertas kerja Naib Yang Dipertua Agung PAS.
- Mohd Nakhaie, A. (2017). *Perlaksanaan Hukum Hudud Di Malaysia Antara Politik Ramah Dan Politik Bengis*. Wilayah Persekutuan: Perkim.
- Mohd Sayuti, O. (2015). *Nasib PAS, Amanah & Najib dalam PRU Ke-14*. Kuala Lumpur: TINTAMERAH.
- Mokken, R. J., & De Swaan, A. (1980). Testing Coalition Theories: The Combined Evidence. *Politics as Rational Action, Dordrecht: Reidel*.
- Morgenstern, O., & Von Neumann, J. (1953). *Theory Of Games And Economic Behavior*. Princeton University Press.
- Muhaimin, S. (2003). *Kepemimpinan Politik Dato' Haji Fadzil Mohd Noor*. (Master dissertation, Universiti Kebangsaan Malaysia).
- Muhamad, S. (2002). *Tahaluf siyasi menurut perspektif Islam: Satu tinjauan terhadap sumbangan PAS membentuk barisan alternatif dalam pilihanraya umum 1999* (Doctoral dissertation, Jabatan Siasah Syar'iyah, Bahagian Pengajian Syariah, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya 2001/2002.).
- Muller, W. C., & Strom, K. (2000). Coalition governance in Western Europe: an introduction. *Coalition Governments in Western Europe, 1(1)*.
- Müller, W. C., & Strom, K. (Eds.). (2003). *Coalition governments in western Europe*. Oxford: Oxford University Press on Demand.
- Mutalib, H. (1990). *Islam and ethnicity in Malay politics*. USA: Oxford University Press.
- Mutalib, M. F. M. A., & Zakaria, W. F. A. W. (2015). Pasca-Islamisme dalam PAS: Analisis Terhadap Kesan Tahalluf Siyasi/Post-Islamism in PAS: An Analysis on the Impact of Tahalluf Siyasi. *International Journal of Islamic Thought, 8*, 52.
- Muzaffar, C. (1987). *Islamic resurgence in Malaysia*. Petaling Jaya. Fajar Bakti Sdn. Bhd.
- Nasarudin, H. T. (2017). *"Budaya Politik Matang Dan Sejahtera"*. Jabatan Penerangan PAS Pusat.

- Nik Muhammad, Z. S. (2010). *Tahaluf Siasi: Garis Panduan dari Perspektif Islam*. Petikan Kertas Kerja Setiausaha Majlis Syura Ulama' PAS.
- Noel, H. (2013). Which long coalition? The creation of the anti-slavery coalition. *Party Politics*, 19(6), 962-984.
- Nurdin, A. A. (2009). *Islamic Political Party and Democracy: A Comparative Study of PKS in Indonesia and PAS in Malaysia (1998-2005)* (Doctoral dissertation).
- Othman, L. (2014). Penyelidikan Kualitatif Pengenalan Kepada Teori dan Metod. *Tanjung Malim Perak: Universiti Pendidikan Sultan Idris*.
- Othman, M. R., Rahman, Z. A., Badaruddin, S., Ghazali, A. S., & Mohd. Nasir, M. R. (2009). *Permatang Pauh: Pilihan Raya Kecil Ogos 2008*, 3.
- Oyugi, W. O. (2006). Coalition politics and coalition governments in Africa. *Journal of Contemporary African Studies*, 24(1), 53-79.
- Patton, M. Q. (2005). Qualitative research. *Encyclopedia of statistics in behavioral science*.
- Pejabat Agung PAS. (2011). *Perlembagaan Parti Islam Se-Malaysia (PAS) (Pindaan 2011)*. Kuala Lumpur: Pejabat Agung PAS.
- Pillay, C. (1974). *Protection of the Malay Community: A Study of UMNO's Position and Opposition Attitudes* (Doctoral dissertation, Universiti Sains Malaysia).
- Ratnam, K. J. (1969). *Paham perkauman dan proses politik di Malaya*. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.
- Razali, C. H. C. M., & Pasuni, A. (2014). UMNO's Terrenganu crisis: managing legacy and reform.
- Riduan, M. N. (2003). *Pengaruh Pemikiran Ikhwanul Muslimin terhadap Parti Islam Se-Malaysia (PAS), 1982-2002*. (Master dissertation, Universiti Kebangsaan Malaysia).
- Riduan, M. N. (2015). *Tuan Guru Haji Abdul Hadi Awang Murabbi Ideologue, Pemimpin*. Kuala Lumpur: JUNDI Resources.
- Riker, W. H. (1962). *Theory of Political Coalitions*. New Haven: Yale Univ.
- Riker, W. H., & Ordeshook, P. C. (1968). A Theory of the Calculus of Voting. *American political science review*, 62(1), 25-42.
- Riker, W. H., & Zavoina, W. J. (1970). Rational behavior in politics: Evidence from a three person game. *American Political Science Review*, 64(1), 48-60.
- Rizal, Y., & Jumaat, A. M. (2002). *Politik Etnik dan Perkembangan Politik Baru*. In: Mohd. Yusof Kasim & Azlan Ahmad (eds) *Politik Baru dalam Pilihan Raya Umum*. Bangi, Selangor: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.

- Rokkan, S., & Dahl, R. A. (1966). *Political Oppositions in Western Democracies*. New Heaven: Yale University Press.
- Sabri, M. N. (2016). *Persaingan politik Melayu di Semenanjung Malaysia, 1978-2013* (Doctoral dissertation, University of Malaya).
- Sakdan, M. F. (1997). *Pengetahuan asas politik Malaysia*. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Sakdan, M. F. (2006). *Conflict management in the Barisan Nasional (1974-1999) with special reference to Penang and Kedah* (Doctoral dissertation, University of Hull).
- Sakdan, M. F. A., Marzuki, N. A., Mustaffa, C. S., & Ariffin, M. T. (1997). Sikap dan jangkaan masyarakat terhadap Wawasan 2020.
- Schmidt, M. G. (1996). When parties matter: A review of the possibilities and limits of partisan influence on public policy. *European Journal of Political Research*, 30(2), 155-183.
- Schofield, N. (1993). Political competition and multiparty coalition governments. *European Journal of Political Research*, 23(1), 1-33.
- Seliger, M. (1976). *Politics and ideology*. London: Alena Unwin.
- Senik, W. (2007). Pemikiran Politik 'Mujahid Ulung'Dato'Hj. Fadzil Mohd. Noor. *Pendang: PAS Kawasan Pendang*.
- Silverman, D. (Ed.). (2016). *Qualitative research*. Sage.
- Skjaveland, A., Serritzlew, S., & Blom-Hansen, J. (2007). Theories of coalition formation: An empirical test using data from Danish local government. *European Journal of Political Research*, 46(5), 721-745.
- Soltau, R. H. (1951). *An Introduction to Politics*. Longmans, Green.
- Stange, K. C., Crabtree, B. F., & Miller, W. L. (2006). Publishing multimethod research. *The Annals of Family Medicine*, 4(4), 292-294.
- Strøm, K. (1990). A behavioral theory of competitive political parties. *American journal of political science*, 34(2), 565-598.
- Strøm, K. (1990). *Minority government and majority rule*. Cambridge University Press.
- Syahidulamri, K. (2016). *Perpuakan PAS Era Abdul Hadi Awang 2002-Jun 2015*. Petaling Jaya, Selangor: Megamind Leadership Consultancy.
- Syed Ahmad, H. (2014). *Politik Muslim dan Demokrasi di Malaysia Anjakan, Pertemuan dan Landasan Baru Persaingan Politik*. Pulau Pinang: Penerbit Universiti Sains Malaysia.
- Thock, K. P. (2004). *Hegemoni politik Melayu dan respons masyarakat Cina*

Malaysia: satu kajian tentang peranan Persatuan Cina (Huatuan), 1969-1999/Thock Ker Pong (Doctoral dissertation, Universiti Malaya).

- Thock, K. P. (2007). *Ketuanan politik Melayu: pandangan kaum Cina*. Penerbit Universiti Malaya.
- Vandenbosch, A. (1948). Furnivall, JS Colonial Policy and Practice: A Comparative Study of Burma and Netherlands India. Pp. xiii, 568. Cambridge: At the Cambridge University Press; New York: The Macmillan Company. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 259(1), 178-179.
- Volden, C., & Carrubba, C. J. (2004). The formation of oversized coalitions in parliamentary democracies. *American Journal of Political Science*, 48(3), 521-537.
- Wan Hashim, W. T. (1993). *Memoir Politik Asri, Meniti Arus*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Wan Nik, W. Y. (2005). *Penyertaan PAS dalam Pilihan Raya Umum 2004: Satu Analisis Pengurusan Pilihan Raya PAS di Kelantan*, (Doctoral dissertation, Universiti Kebangsaan Malaysia).
- Warwick, P. (2007). *Government survival in parliamentary democracies*. Cambridge University Press.
- Warwick, P. (2001). Coalition policy in parliamentary democracies: Who gets how much and why. *Comparative Political Studies*, 34(10), 1212-1236.
- Weiss, M. L. (1999). What will become of Reformasi? Ethnicity and changing political norms in Malaysia. *Contemporary Southeast Asia*, 21(3), 424.
- Wheare, K. C. (1967). Federal Government Reprinted.
- Wildemuth, B. M. (Ed.). (2016). *Applications of social research methods to questions in information and library science*. ABC-CLIO.
- Wilson, W. (2006). *Woodrow Wilson: Essential Writings and Speeches of the Scholar-President*. NYU Press.
- Wittman, D. A. (1973). Parties as utility maximizers. *American Political Science Review*, 67(2), 490-498.
- Yaakub, A. (2005). *Strategi dakwah Rasulullah dalam pembentukan negara: kajian pelaksanaannya oleh Parti Islam SeMalaysia* (Doctoral dissertation, Jabatan Dakwah dan Pembangunan Insan, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya).
- Yaakub, M. T., & Rasip, O. M. (2017). Impak Kerjasama Politik Umno-Pas Terhadap Perkembangan Islam Di Malaysia Dari Tahun 1973 Hingga 1978. *Jurnal Sains Insani*, 2(1), 12-16.

- Yazid, M. N. (2008). Keputusan pilihan raya umum 2008: Mungkinkah terbentuknya sistem dua parti di Malaysia? Universiti Teknologi Mara, Shah Alam: Pusat Penerbitan Universiti (UPENA).
- Yin, R. K. (1992). The case study method as a tool for doing evaluation. *Current sociology*, 40(1), 121-137.
- Yusoff, K. Z. (2013). *PAS dalam era kepimpinan ulama': 1982-2004* (Doctoral dissertation, Jabatan Sejarah, Fakulti Sastera dan Sains Sosial, Universiti Malaya).
- Zakaria, S. A. H. (2009). *Politik Islam Di Malaysia: Impak Konflik PAS-UMNO Kepada Kestabilan Politik Dan Keselamatan Negara* (Doctoral dissertation, Jabatan Pengajian Antarabangsa dan Strategik, Fakulti Sastera dan Sains Sosial, Universiti Malaya).
- Zakiah, A. (1983). *Coalition politics in Malaysia*. (Master's Theses, Western Michigan University).
- Zulkifli, H. (2016). *Hududisme Antara Retorik dan Realiti*. Kuala Lumpur: Angkatan Belia Islam Malaysia ABIM

TEKS UCAPAN DASAR PAS (MUKTAMAR)

Teks ucapan dasar Mohd Asri di dalam Mesyuarat Agung Tahunan PAS Kali Ke-15 dan Ke-16 pada 19, 20, 21 dan 22 April 1968 (tidak bertajuk).

Teks ucapan dasar Mohd Asri di dalam Mesyuarat Agung Tahunan PAS Kali Ke-18 pada 18 Jun 1971 (tidak bertajuk).

Teks ucapan dasar Mohd Asri di dalam Mesyuarat Agung Khas PAS Kali Ke-3 pada 28 Julai 1972 (tidak bertajuk).

Teks ucapan dasar Mohd Asri di dalam Mesyuarat Agung Khas PAS Kali Ke-3 pada 21 September 1973 (tidak bertajuk).

Teks ucapan dasar Mohd Asri di dalam Mesyuarat Agung Tahunan PAS Kali Ke-20 pada 13, 14 dan 15 Jun 1974 (tidak bertajuk).

Teks ucapan dasar Mohd Asri di dalam Mesyuarat Agung Khas PAS Kali Ke-3 pada 28 Julai 1975 (tidak bertajuk).

Teks ucapan dasar Mohd Asri di dalam Mesyuarat Agung Tahunan PAS Kali Ke-22 pada 4, 5 dan 6 Ogos 1976 bertajuk “Sikap Kita Sekarang”.

Teks ucapan dasar Mohd Asri di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-23 pada 23, 24 dan 25 Julai 1977 (tidak bertajuk).

Teks ucapan dasar Mohd Asri di dalam Muktamar Khas PAS Kali Ke-4 pada 25 Disember 1977 bertajuk “Cubaan dan Cabaran”.

Teks ucapan dasar Mohd Asri di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-25 pada 7, 8 dan 9 September 1979 bertajuk “Tiga Wajah Cabaran”.

Teks ucapan dasar Mohd Asri di dalam Muktamar Khas PAS Kali Ke-5 pada 2 Mac 1980 (tidak bertajuk).

Teks ucapan dasar Mohd Asri di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-26 pada 26, 27 dan 28 September 1980 bertajuk “Kurun Hijrah Ke-15: Antara Harapan dan Cabaran”.

Teks ucapan dasar Mohd Asri di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-27 pada 17, 18 dan 19 April 1981 bertajuk “PAS dari Dekad ke Dekad”.

Teks ucapan dasar Mohd Asri di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-28 pada 23 dan 24 Oktober 1982 (tidak bertajuk).

Teks ucapan dasar Yusof Rawa di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-29 pada 30 April dan 1 Mei 1983 bertajuk “Ke Arah Pembebasan Ummah”.

Teks ucapan dasar Yusof Rawa di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-30 pada 14 dan 15 April 1984 bertajuk “Menggempur Pemikiran ‘Asabiyyah’”.

Teks ucapan dasar Yusof Rawa di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-31 pada 14 dan 15 April 1985 bertajuk “Bertindak Menentang Kezaliman”.

Teks ucapan dasar Yusof Rawa di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-32 pada 27 dan 28 Disember 1986 bertajuk “Teguhkan Jamaah Teruskan Jihad”.

Teks ucapan dasar Yusof Rawa di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-33 pada 11 dan 12 April 1987 bertajuk “Ke Arah Tajdid Hadhari”.

Teks ucapan dasar Yusof Rawa di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-34 pada 9 dan 10 April 1988 bertajuk “Bertekad Membulatkan Jamaah”.

Teks ucapan dasar Yusof Rawa di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-35 pada 1 dan 2 April 1989 bertajuk “Membina Ketahanan Ummah”.

Teks ucapan dasar Fadzil Mohd Noor di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke- 36 pada 25, 26 dan 27 Mei 1990 bertajuk “Maju Bersama Islam”.

Teks ucapan dasar Fadzil Mohd Noor di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke- 37 pada 31 Mei serta 1 dan 2 Jun 1991 bertajuk “Bersatu Menegakkan Islam”.

Teks ucapan dasar Fadzil Mohd Noor di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke- 38 pada 14, 15 dan 16 Ogos 1992 bertajuk “Meroboh Rangkaian Penindas”.

Teks ucapan dasar Fadzil Mohd Noor di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke- 39 pada 12 dan 13 Jun 1993 bertajuk “Pertahan Syakhsiyah Ummah”.

Teks ucapan dasar Fadzil Mohd Noor di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke- 40 pada 10, 11 dan 12 Jun 1994 bertajuk “Ulama’ Teras Kepimpinan Ummah”.

Teks ucapan dasar Fadzil Mohd Noor di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke- 41 pada 25, 26 dan 27 Ogos 1995 bertajuk “Menyanggah Fikrah Maddiyah”.

Teks ucapan dasar Fadzil Mohd Noor di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke- 42 pada 14, 15 dan 16 Jun 1996 bertajuk “Tegakkan Ketuanan Islam”.

Teks ucapan dasar Fadzil Mohd Noor di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke- 43 pada 30 dan 31 Mei serta 1 Jun 1997 bertajuk “Bersiap Menghadapi Cabaran”.

Teks ucapan dasar Fadzil Mohd Noor di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke- 44 pada 15, 16 dan 17 Mei 1998 bertajuk “Bertekad Mencapai Kemenangan”.

Teks ucapan dasar Fadzil Mohd Noor di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke- 45 pada 28, 29 dan 30 Mei 1999 bertajuk “Bersama Menegakkan Keadilan”.

Teks ucapan dasar Fadzil Mohd Noor di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke- 46 pada 2, 3 dan 4 Jun 2000 bertajuk “PAS Memimpin Perpaduan”.

Teks ucapan dasar Fadzil Mohd Noor di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke- 47 pada 1, 2 dan 3 Jun 2001 bertajuk “Menyanggah Serangan Menjana Kemenangan”.

Teks ucapan dasar Fadzil Mohd Noor di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke- 48 pada 31 Mei serta 1 dan 2 Jun 2002 bertajuk “Memantap Iltizam Menyemarakkan Kebangkitan”.

Teks ucapan dasar Abdul Abdul Hadi di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-49 pada 12, 13 dan 14 September 2003 bertajuk “Menuju Kemenangan”.

Teks ucapan dasar Abdul Abdul Hadi di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-50 pada 27-30 Ogos 2004 bertajuk “Memartabatkan Kedaulatan Rakyat”.

Teks ucapan dasar Abdul Abdul Hadi di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-51 pada 25, 26 dan 27 Jun 2005 bertajuk “Paksi Kebangkitan Perjuangan”.

Teks ucapan dasar Abdul Abdul Hadi di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-52 pada 7, 8 dan 9 Jun 2006 bertajuk “Pulihkan Demokrasi, Daulatkan Islam”.

Teks ucapan dasar Abdul Abdul Hadi di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-53 pada 1 hingga 3 Jun 2007 bertajuk “Selamatkan Demokrasi, Tegakkan Keadilan”.

Teks ucapan dasar Abdul Abdul Hadi di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-54 pada 15, 16 dan 17 Ogos 2008 bertajuk “PAS Untuk Semua”.

Teks ucapan dasar Abdul Abdul Hadi di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-55 pada 5-7 Jun 2009 bertajuk “Islam Memimpin Perubahan”.

Teks ucapan dasar Abdul Abdul Hadi di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-56 pada 11, 12 dan 13 Jun 2010 bertajuk “Islam Adil Untuk Semua”.

Teks ucapan dasar Abdul Abdul Hadi di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-57 pada 3, 4 dan 5 Jun 2011 bertajuk “Membangun Negara Berkeadilan”.

Teks ucapan dasar Abdul Abdul Hadi di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-58 pada 16-18 November 2012 bertajuk “Negara Berkeadilan Teras Perpaduan”.

Teks ucapan dasar Abdul Abdul Hadi di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-59 pada 22-24 November 2013 bertajuk “Rahmat Untuk Semua”.

Teks ucapan dasar Abdul Abdul Hadi di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-60 pada 18-20 September 2014 bertajuk “Terus Beristiqamah”.

Teks ucapan dasar Abdul Abdul Hadi di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-61 pada 12, 13 dan 14 September 2015 bertajuk “Beristiqamah Hingga Kemenangan”.

Teks ucapan dasar Abdul Abdul Hadi di dalam Muktamar Tahunan PAS Kali Ke-62 pada 2-4 Jun 2016 bertajuk “Politik Matang”.

TEMU BUAL

Temu bual dengan Tuan Ibrahim Tuan Man di Sungai Ramal, Kajang, Selangor. Beliau merupakan Timbalan Presiden PAS bermula 2015 sehingga kini.

Temu bual dengan Idris Ahmad melalui perbualan telefon selama 30 minit. di Beliau merupakan Naib Presiden PAS bermula 2015 sehingga kini.

Temu bual dengan Hashim Jasin di Pejabat Perhubungan PAS Perlis. Beliau merupakan musyidul am PAS bermula 2016 sehingga kini.

Temu bual dengan Mohd Fadli Ghani di Hotel Uniten, Selangor. Beliau merupakan Pengarah Pusat Penyelidikan PAS 2016-kini

Temu bual dengan Mohd Nakhaie Ahmad di Sungai Ramal, Kajang, Selangor. Beliau merupakan Naib Yang Dipertua Agung PAS 1983-1988 yang kemudiannya menyertai UMNO.

Temu bual dengan Abdullah Sani Abdul Hamid di pejabatnya Pusat Khidmat Masyarakat Parlimen Kapar. Beliau dari parti PKR dan merupakan ahli parlimen Kapar, Selangor

Temu bual dengan Mohamad Hasan di pejabatnya Tingkat 8, Menara Dato Onn, PWTC, Kuala Lumpur. Beliau merupakan Timbalan Presiden UMNO.

Temu bual dengan Tengku Razaleigh Hamzah di pejabatnya No31, Jalan Langgak Golf, Kelab Golf Diraja Selangor, 55000 Kuala Lumpur. Beliau dari parti UMNO dan merupakan ahli parlimen Gua Musang dan merupakan bekas presiden S46.

Temu bual dengan Gobind Singh Deo di pejabatnya Pusat Khidmat Rakyat Parlimen Puchong, P103 No 26-1, Jalan Equine 1g, Equine Commercial Park, 43300, Seri Kembangan, Selangor. Beliau dari parti DAP dan merupakan ahli parlimen Puchong.

BIODATA PELAJAR

Nur Ayuni Binti Mohd Isa dilahirkan pada 04 November 1985 di Hospital Baling. Sebaik sahaja tamat tingkatan lima dari Sek. Men. Keb. Tunku Putra. Setelah tamat peringkat menengah, beliau telah menyambung pengajian peringkat diploma dalam bidang Sains Komputer di Kolej Teknologi Timur dan telah menamatkan pengajian pada tahun 2007. Kemudian beliau menyambung pelajarannya di peringkat ijazah pertama di Universiti Putra Malaysia dalam bidang Pembangunan Manusia. Sebaik sahaja tamat pengajian tersebut pada tahun 2011, dan pada tahun yang sama, beliau telah melanjutkan pengajian ke peringkat Ijazah Sarjana Master dalam bidang politik dan kerajaan.

Semasa menyambung pengajian beliau begitu aktif dengan menjadi pembantu penyelidik dan terlibat dengan beberapa kajian penyelidikan antaranya ; 'Model Kefahaman Gagasan 1Malaysia', 'Toleransi Sosio Agama di Semenanjung Malaysia', 'Toleransi Sosio Agama di Sabah dan Sarawak', 'Isu dan Cabaran Hubungan Antara Agama di Semenanjung Malaysia', 'Isu dan Cabaran Hubungan Antara Agama di Sabah dan Sarawak. Beliau juga pernah bekerja di RMC sebagai pembantu penyelidik dan menguruskan projek Research Acculturation Collaborative Effort (RACE).

Beliau berjaya mengabiskan pengajian dengan mengambil masa selama satu tahun setengah bagi Ijazah Sarjana. Pada tahun itu juga beliau memutuskan untuk melanjutkan pengajian ke peringkat PhD (Politik dan Kerajaan). Semasa menyambung pengajian di peringkat PhD, beliau juga menjadi pensyarah sambilan di Fakulti Ekologi Manusia (UPM), dengan mengajar subjek Kenegaraan Malaysia bagi tiga semester. Pengajian peringkat PhD beliau ditaja oleh biasiswa MyBrain dari Kementerian Pengajian Tinggi (KPT) dan juga Tenaga Akademik Muda (TAM) UPM.

SENARAI PENERBITAN

Nur Ayuni Mohd Isa, Zaid Ahmad, Ahmad Tarmizi Talib (2018). *Respon ahli PAS terhadap pilihan raya & kerjasama politik PAS*. *Jurnal Jurnal Pusat Penataran Ilmu dan Bahasa (PPIB) MANU, UMS* (3)28, MANU.

Nur Ayuni Mohd Isa, Zaid Ahmad, Ahmad Tarmizi Talib & Mohd Faizul Azmi (2017). *Kerjasama politik PAS dan BN 1974-1977*. UNIMAS

Nur Ayuni Mohd Isa, Zaid Ahmad, Ahmad Tarmizi Talib, Mohd Faizul Azmi, Sarjit S. Gill (2017). *Pan-Malaysian Islamic Party (PMIP) and Opposition Coalition Formation; Barisan Alternative (BA) 1999*. OHIO

UNIVERSITI PUTRA MALAYSIA

PENGESAHAN STATUS UNTUK TESIS/LAPORAN PROJEK DAN HAKCIPTA

SESI AKADEMIK : Semester Kedua 2018/2019

TAJUK TESIS/LAPORAN PROJEK :

Tahaluf Siyasi PARTI ISLAM SE-MALAYSIA DALAM POLITIK MALAYSIA DARI TAHUN 1973-2015

NAMA PELAJAR : NUR AYUNI BINTI MOHD ISA

Saya mengaku bahawa hakcipta dan harta intelek tesis/laporan projek ini adalah milik Universiti Putra Malaysia dan bersetuju disimpan di Perpustakaan UPM dengan syarat-syarat berikut :

1. Tesis/laporan projek adalah hak milik Universiti Putra Malaysia.
2. Perpustakaan Universiti Putra Malaysia mempunyai hak untuk membuat salinan untuk tujuan akademik sahaja.
3. Perpustakaan Universiti Putra Malaysia dibenarkan untuk membuat salinan tesis/laporan projek ini sebagai bahan pertukaran Institusi Pengajian Tinggi.

Tesis/laporan projek ini diklasifikasi sebagai :

*sila tandakan (v)

SULIT

(mengandungi maklumat di bawah Akta Rahsia Rasmi 1972)

TERHAD

(mengandungi maklumat yang dihadkan edaran kepada umum oleh organisasi/institusi di mana penyelidikan telah dijalankan)

AKSES TERBUKA

Saya bersetuju tesis/laporan projek ini dibenarkan diakses oleh umum dalam bentuk bercetak atau atas talian.

Tesis ini akan dibuat permohonan :

PATEN

Embargo _____ hingga _____
(tarikh) (tarikh)

Pengesahan oleh:

(Tandatangan Pelajar)
No Kad Pengenalan / No Pasport.:

Tarikh :

(Tandatangan Pengerusi JawatankuasaPenyeliaan)
Nama:

Tarikh :

[Nota : Sekiranya tesis/laporan projek ini SULIT atau TERHAD, sila sertakan surat dari organisasi/institusi tersebut yang dinyatakan tempoh masa dan sebab bahan adalah sulit atau terhad.]